

14. 1993 թվականի մայիսի 13-ին դիմողները Սարիբորի առաջին ատյանի հանրային դատախազության Սլովենյ Գրադեկի միավորի հետ (*Temeljno javno tožilstvo Maribor, Enota v Slovenj Gradcu*) Մ.Ե.-ի դեմ քրեական մեղադրանք (*ovadba*) են ներկայացրել «անզգույշ բուժում» (*nevestno zdravljenje*) հանցագործության հիմքով, որը դիմողների որդու մահից հետո բնութագրվել է որպես «ծանր հանցագործություն, ինչն առողջությանը վնաս է պատճառել» (*hudo kaznivo dejanje zoper človekovo zdravje*): Դիմողները վիճարկել են, որ երկու դեղամիջոցների ներերակային ներարկումներ նշանակելով Մ.Ե.-ն իրենց որդու նկատմամբ սխալ բուժում է իրականացրել և հետագայում նրա վիճակի վատթարացումից հետո, պատշաճ միջոցներ չի ձեռնարկել:

15. Նախնական քննության (*predkazenski postopek*) ընթացքում դիմողների որդու նկատմամբ նշանակված բուժման վերաբերյալ բժշկական փաստաթղթերն առգրավվել են ոստիկանության կողմից և, նրա մահվանից հետո, քննիչ դատավորը (*preiskovalni sodnik*) կարգադրել է Լյուբլյանայի դատական բժշկության ինստիտուտին (*Intitut za sodno medicino v Ljubljani*) դիախերծում իրականացնել և դատաբժշկական եզրակացություն կազմել:

16. 1993 թվականի օգոստոսի 26-ին ոստիկանության կողմից հանրային մեղադրողին ներկայացված զեկույցից պարզ է դառնում, որ Առողջապահության նախարարությունը (*Ministrstvo za zdravstvo*) պահանջել է Բժշկական ասոցիացիայից (*Zdravniko Drutvo*) հանձնաժողով ձևավորել սույն գործով եզրակացություն կազմելու համար: Հանձնաժողովը ձևավորվել է նույն փորձագետներից, ում կողմից կազմվել էր դատաբժշկական եզրակացությունը (տե՛ս ստորև կետ 17): Ջեկույցի համաձայն եզրակացությունը 1993 թվականի հունիսի 11-ին ուղարկվել է Առողջապահության նախարարություն, որն այն 1993 թվականի հունիսի 19-ին հրապարակել է Սլովենիայի երկու հիմնական թերթերում:

17. 1993 թվականի հուլիսի 1-ին Լյուբլյանայի դատական բժշկության ինստիտուտը ներկայացրել է իր եզրակացությունը, որում *inter alia* արձանագրված էր, որ.

«Անաֆիլակտիկ շոկի առաջացումը, որը... հաջորդել է դեքսամետազոնի և սինոֆենի ներարկմանը, մեծ հավանականություն է ունեցել նշված դեղամիջոցներից մեկի նկատմամբ ունեցած զգայունության պատճառով:

Սլովենյ Գրադեկի հիվանդանոցում անաֆիլակտիկ շոկի բուժումը, բժշկական փաստաթղթերի համաձայն, իրականացվել է սահմանված բժշկական պրակտիկային համապատասխան:

Հետագայում փորոքների ֆիբրիլյացիան տեղի էր ունեցել սրտամկանի ախտահարման պատճառով, որը Գրեգոր Սիլիի մոտ առաջացել էր 1993 թվականի մայիսի 3-ից մի քանի շաբաթ առաջ:

Փորոքների ֆիբրիլյացիայից հետո հիվանդանոցի անձնակազմը վերակենդանացում էր իրականացրել: Բժշկական փաստաթղթերի համաձայն այն իրականացվել էր սահմանված բժշկական պրակտիկային համապատասխան:

Գրեգոր Սիլիի՝ Սլովենյ Գրադեկի հիվանդանոց մուտք գործելու պահից մինչև նրա մահն ընկած ժամանակահատվածում մենք չենք հայտնաբերել նրա բուժման հետ կապված որևէ գործողություն կամ անգործություն, որը կարող էր բնութագրվել որպես ակնհայտորեն ոչ պատշաճ կամ անզգույշ»:

18. 1994 թվականի ապրիլի 8-ին հանրային մեղադրողն ապացույցների անբավարարության հիմքով մերժել է դիմողների ներկայացրած մեղադրանքը:

A. Քրեական դատավարություն

19. 1994 թվականի օգոստոսի 1-ին դիմողները, հանդես գալով որպես «լրացուցիչ» մեղադրողներ (*subsidiarni tožilec*), Մ.Ե.-ի գործողությունների կապակցությամբ քրեական քննություն (*zahteva za preiskavo*) իրականացնելու վերաբերյալ պահանջ են ներկայացրել:

20. 1994 թվականի հոկտեմբերի 26-ին հետազոտելով Մ.Ե.-ի կողմից ներկայացված փաստերը՝ Մարիբորի առաջին ատյանի դատարանը (*Temeljno sodiče v Mariboru*) 1994 թվականի նոյեմբերի 8-ին նրանց պահանջը բավարարել է: 1994 թվականի դեկտեմբերի 27-ին Մ.Ե.-ի բողոքի (*pritožba*) հիման վրա Մարիբորի առաջին ատյանի դատարանի միջանկյալ քննությունների հանձնաժողովը (*zunaj-obravnavni senat*) վերացրել է քննիչ դատավորի որոշումը՝ գտնելով, որ գործում առկա ապացույցները, մասնավորապես՝ դատաբժշկական եզրակացությունը, ողջամիտ հիմքեր չեն տալիս կասկածելու, որ Մ.Ե.-ն ակնհայտորեն գործել է մասնագիտական չափանիշների խախտմամբ:

21. Դիմողների բողոքը և օրինականության պաշտպանության վերաբերյալ պահանջը (*zahteva za varstvo zakonitosti*) մերժվել են, վերջինը մերժվել է Սլովենյ Գրադեկ շրջանային դատարանի (*Okrožno sodiče v Slovenj Gradcu*) 1995 թվականի հունիսի 29-ի որոշմամբ, որը գործը քննող դատարան էր դարձել դատական համակարգի 1995 թվականի վերակազմավորումից հետո: Դիմողները վիճարկել են այդ որոշումը: 1995 թվականի հոկտեմբերի 5-ին Մարիբորի բարձր դատարանը (*Vije sodiče v Mariboru*) մերժել է նրանց բողոքը՝ ըստ էության այն նույն հիմքերով, ինչ հիմքերով մերժվել են նախորդ բողոքը և օրինականության պաշտպանության վերաբերյալ պահանջը, մասնավորապես՝ այն հիմքով, որ դիմողներն իրավունք չունեին բողոքարկել բժշկի դեմ քրեական գործ չհարուցելու վերաբերյալ միջանկյալ քննությունների հանձնաժողովի որոշումը:

22. Հետագայում դիմողները բժիշկ Տ.Վ.-ից բժշկական կարծիք են ստացել, որն *inter alia* ամրագրում էր, որ միոկարդիտը (սրտամկանի բորբոքումը), որը նախկինում դիտվել է որպես դիմողների որդու մահվանը նպաստած գործոն, կարող է տեղի ունեցած լինել այն ժամանակ, երբ նա գտնվել է անաֆիլակտիկ շոկի մեջ կամ նույնիսկ դրանից հետո: Արդյունքում, 1995 թվականի նոյեմբերի 30-ին նրանք քրեական քննությունը վերաբացելու վերաբերյալ պահանջ են ներկայացրել (տե՛ս ստորև՝ կետ 90): Ի լրումն, նրանք ընդդատությունը փոխելու և գործը Մարիբորի շրջանային դատարան (*Okrožno sodiče v Mariboru*) ուղարկելու միջնորդություն են ներկայացրել: 1996 թվականի հունվարի 31-ին Մարիբորի բարձր դատարանը բավարարել է ընդդատությունը փոխելու վերաբերյալ նրանց միջնորդությունը:

23. 1996 թվականի ապրիլի 26-ին Մարիբորի շրջանային դատարանի միջանկյալ քննությունների հանձնաժողովը բավարարել է վարույթը վերաբացելու վերաբերյալ դիմողների պահանջը: Մ.Ե.-ի կողմից ներկայացված բողոքը 1996 թվականի հուլիսի 4-ին մերժվել է Մարիբորի բարձր դատարանի կողմից:

24. Քննության ընթացքում քննիչ դատավորը հարցաքննել է վկաների և կարծիք է ստացել Պ.Գ.-ից՝ Գրադի դատական բժշկության ինստիտուտի (Ավստրիա) փորձագետից: Իր եզրակացության մեջ Պ.Գ.-ն նշել է, որ անտիհիստամինիկ ներարկումը հանգեցրել է դիմողների որդու մոտ լուրջ ալերգիկ ռեակցիայի առաջացման: Նա կասկածներ է հայտնել կապված միոկարդիտի՝ նախքան այդ առկա լինելու հետ:

25. 1997 թվականի փետրվարի 10-ին քննիչ դատավորն ավարտել է քննությունը:

26. Ելնելով գործի բարդությունից՝ դիմողները պահանջ են ներկայացրել Մարիբորի շրջանային հանրային դատախազի գրասենյակ (*Okrožno državno tožilstvo v Mariboru*) ստանձնել քրեական հետապնդման իրականացումը: Նրանց պահանջը մերժվել է 1997 թվականի փետրվարի 21-ին: Մարիբորի շրջանային հանրային դատախազի գրասենյակի ղեկավարը հետագայում բացատրել է Գլխավոր հանրային դատախազին (*Vrhovni državni tožilec*), որ թեև Պ.Գ.-ի եզրակացությունը հաստատում էր ողջամիտ կասկածի առկայությունն առ այն, որ Մ.Ե.-ն անզգուշությամբ մահ է պատճառել, սակայն մեղադրանք առաջադրելու համար այն բավարար հիմք հանդիսանալ չէր կարող, քանի որ վերջինս հավաստիության աստիճան է պահանջում:

27. 1997 թվականի փետրվարի 28-ին դիմողները «անզգուշությամբ մահ պատճառելու» (*povzročitev smrti iz malomarnosti*) կապակցությամբ Մ.Ե.-ին մեղադրանք են առաջադրել:

28. Մ.Ե.-ի կողմից մեղադրանքին առարկելու կապակցությամբ, 1997 թվականի մայիսի 7-ին Սարիբորի շրջանային դատարանի միջանկյալ քննությունների հանձնաժողովը դիմողներին ուղղորդել է եռօրյա ժամկետում լրացուցիչ քննչական գործողություններ պահանջել (տե՛ս ստորև՝ կետ 93):

29. Քննիչ դատավորը հետագայում հարցաքննել է մի քանի վկաների և կարգադրել է դատական բժիշկ Կ.Յ.-ին՝ շտապօգնության և անեստեզիայի ոլորտների ավստրիացի դատաբժշկական փորձագետին, եզրակացություն կազմել: Իր եզրակացության մեջ Կ.Յ.-ն ամրագրել է, որ դիմողների որդու մահվան հիմնական պատճառն անորոշ է, ուստի որդու վիճակի կապակցությամբ Մ.Ե.-ի կողմից իրականացված միջոցառումների արդյունավետությունն էական չէ:

30. 1998 թվականի հունիսի 22-ին քննիչ դատավորը դիմողներին տեղեկացրել է քննությունն ավարտելու որոշման մասին: Նա հիշեցրել է նրանց, որ նրանք պարտավոր են կամ մեղադրանք առաջադրել, կամ տասնհինգօրյա ժամկետում լրացուցիչ քննչական գործողություններ պահանջել (տե՛ս ստորև՝ կետ 91-92):

31. 1998 թվականի հունիսի 30-ին դիմողները քննիչ դատավորին խնդրել են հարցաքննել Կ.Յ.-ին, Պ.Գ.-ին և Տ.Վ.-ին:

32. 1998 թվականի նոյեմբերի 24-ին՝ Կ.Յ.-ի հարցաքննությունից հետո, քննիչ դատավորը տեղեկացրել է դիմողներին, որ քննությունն ավարտվել է: Նրանց կրկին հիշեցվել է, որ նրանք կամ պետք է մեղադրանք առաջադրեն, կամ տասնհինգօրյա ժամկետում լրացուցիչ քննչական գործողություններ պահանջեն:

33. 1998 թվականի դեկտեմբերի 10-ին դիմողները երկարացված քննության արդյունքում ձեռք բերված ապացույցների հիման վրա մեղադրանք են առաջադրել: 1999 թվականի հունվարի 12-ին միջանկյալ քննությունների հանձնաժողովն անհիմն լինելու պատճառաբանությամբ մերժել է սկզբնական մեղադրանքի վերաբերյալ Մ.Ե.-ի առարկությունը:

34. 1999 թվականի հունվարի 22-ին Մ.Ե.-ն օրինականության պաշտպանության վերաբերյալ պահանջ է ներկայացրել՝ պնդելով, որ 1998 թվականի դեկտեմբերի 10-ին ներկայացված մեղադրանքն իրեն չի ուղարկվել: 1999 թվականի փետրվարի 25-ին Գերագույն դատարանը (*Vrhovno sodišče*) բեկանել է Սարիբորի շրջանային դատարանի 1999 թվականի հունվարի 12-ի որոշումը և գործն ուղարկել Շրջանային դատարան՝ ցուցում տալով, որ 1998 թվականի դեկտեմբերի 10-ին ներկայացված մեղադրանքն ուղարկվի Մ.Ե.-ին: Հետագայում Մ.Ե.-ն ներկայացված մեղադրանքին առարկություն է ներկայացրել, և 1999 թվականի հունիսի 3-ին միջանկյալ քննությունների հանձնաժողովը որոշում է կայացրել գործը դիմողներին վերադարձնելու մասին՝ նրանց ուղղորդելով որոշումն ստանալու պահից եռօրյա ժամկետում լրացուցիչ քննչական գործողություններ պահանջելու միջոցով այլ ապացույցներ ձեռք բերել:

35. Դիմողները, ուղղորդմանը համապատասխան, 1999 թվականի հունիսի 21-ին լրացուցիչ քննչական գործողություններ, մասնավորապես, Կ.Յ.-ի, Պ.Գ.-ի և Տ.Վ.-ի հարցաքննություն են պահանջել: Իրենց պահանջում նրանք վիճարկել են գործը վերադարձնելը՝ նշելով, որ ապացույցները պետք է գնահատվեն գործի դատական և ոչ թե նախնական քննության փուլում:

36. Հետագայում, նրանց պահանջի կապակցությամբ քննիչ դատավորը Կ.Յ.-ից լրացուցիչ եզրակացություն է պահանջել և 1999 թվականի դեկտեմբերի 3-ին դիմողներին տեղեկացրել է, որ այլ քննչական գործողություններ են իրականացվել և նրանք ունեն 15 օր մեղադրանք առաջադրելու կամ լրացուցիչ քննչական գործողություններ պահանջելու համար:

37. Այլ քննչական գործողություններ իրականացնելու վերաբերյալ դիմողների 1999 թվականի դեկտեմբերի 16-ի պահանջի հիման վրա քննիչ դատավորը

կարգադրել է վերականգնել 1993 թվականի մայիսի 3-ի դեպքերը և հարցաքննել է երկու վկաների:

38. Քննությունն ավարտվել է 2000 թվականի մայիսի 3-ին: Դիմողներին հիշեցվել են Քրեական դատավարության օրենքի («ՔԴՕ», տե՛ս ստորև՝ կետ 92) 186-րդ բաժնի 3-րդ կետի պահանջները:

39. Տվյալ ժամանակահատվածում՝ 1999 թվականի հունիսի 28-ին, դիմողները քրեական հետապնդման իրականացումն ստանձնելու վերաբերյալ հանրային մեղադրողին կրկին հաջողությամբ չավարտված պահանջ են ներկայացրել:

40. 2000 թվականի մայիսի 19-ին դիմողները նոր մեղադրանք են առաջադրել և ներկայացրել լրացուցիչ ապացույցներ, որոնք նրանցից պահանջվել էր ձեռք բերել:

41. 2000 թվականի օգոստոսին դիմողները Դատավորների խորհուրդ (*Sodni svet*) բողոք են ներկայացրել՝ կապված քրեական դատավարության տևողության հետ: Նրանք նաև բացարկ են հայտնել միջանկյալ քննությունների հանձնաժողովի երեք դատավորների, ովքեր նախկինում լսել էին առաջադրված մեղադրանքի վերաբերյալ Մ.Ե.-ի կողմից ներկայացված առարկությունները: 2000 թվականի հոկտեմբերի 10-ին Մարիբորի շրջանային դատարանի նախագահը մերժել է դիմողների բողոքը՝ կապված դատավորներին վարույթից հեռացնելու հետ:

42 Առաջադրված մեղադրանքի դեմ Մ.Ե.-ի կողմից հետազայում առարկություններ ներկայացնելուց հետո՝ միջանկյալ քննությունների հանձնաժողովը 2000 թվականի հոկտեմբերի 18-ին քննության է առել գործը և որոշում կայացրել քրեական վարույթը դադարեցնելու մասին: Հիմք ընդունելով, մասնավորապես, Լյուբլյանայի դատական բժշկության ինստիտուտի և Կ.Յ.-ի եզրակացությունները՝ այն գտել է, որ դիմողների որդու ռեակցիան դեքսամետազոնի և/կամ սինոֆենի ներարկմանը՝ առաջացել է այդ դեղամիջոցների նկատմամբ նրա զգայունության և միոկարդիտի հետևանքով, որը, անկասկած, հանդիսացել է նախապես գոյություն ունեցած վիճակ: Ինչ վերաբերում է Մ.Ե.-ի գործողություններին, ապա միջանկյալ քննությունների հանձնաժողովը գտել է, որ ապացույցները բավարար չեն հիմնավորելու համար դիմողների այն մեղադրանքը, որ նա կատարել է տվյալ հանցագործությունը: Դիմողները պարտավորվել են 1999 թվականի հունվարի 23-ից (այն ժամկետը, երբ ՔԴՕ-ում փոփոխություններ են կատարվել, որոնք պարտավորեցնում են տուժող կողմին հատուցել դատական ծախսերը, եթե վարույթն ավարտվել է նրանց կողմից առաջադրված մեղադրանքի մերժմամբ) սկսած վճարել քննության հետ կապված տուրքերը և ծախսերը:

43. 2000 թվականի նոյեմբերի 7-ին դիմողները բողոք են ներկայացրել, որը Մարիբորի բարձր դատարանը 2000 թվականի դեկտեմբերի 20-ին մերժել է: Այնուհետև նրանք միջնորդություն են ներկայացրել Գլխավոր հանրային դատախազին (*Generalni državni tožilec*)՝ խնդրելով նրան օրինականության պաշտպանության վերաբերյալ պահանջ ներկայացնել Գերագույն դատարան: Նրանց միջնորդությունը մերժվել է 2001 թվականի մայիսի 18-ին:

44. Նշված ժամանակահատվածում՝ 2001 թվականի մարտի 13-ին, դիմողները սահմանադրական բողոք են ներկայացրել Սահմանադրական դատարան (*Ustavno sodišče*)՝ վճարկելով վարույթի դատավարական անարդարացիությունը և տևողությունը, ինչպես նաև այն, որ նրանք զրկված են եղել դատարան դիմելու հնարավորությունից նախքան մեղադրանքը միջանկյալ քննությունների հանձնաժողովի կողմից մերժվելը: 2001 թվականի հոկտեմբերի 9-ին Սահմանադրական դատարանը մերժել է նրանց բողոքն այն հիմքով, որ քրեական վարույթի վերջնական դադարեցումից հետո «լրացուցիչ» մեղադրողը չի կարող Սահմանադրական դատարան բողոք ներկայացնել, քանի որ նա չունի *locus standi* այդ դատարանի առջև:

45. 2001 թվականի մարտի 27-ին դիմողները նաև քրեական մեղադրանք են ներկայացրել՝ վիճարկելով իրենց գործը լսած՝ Մարիբորի շրջանային և բարձր դատարանների յոթ դատավորների ոչ պատշաճ վարքագիծը: Մեղադրանքն անհիմն

լինելու պատճառաբանությամբ 2001 թվականի հունիսի 13-ին մերժվել է Մարիբորի շրջանային հանրային դատախազի գրասենյակի կողմից:

46. Հետագայում դիմողները մի քանի անգամ փորձել են վերաբացել գործով վարույթը: Ի թիվս դիմողների այլ միջնորդությունների, որոնք անընդունելի լինելու պատճառով մերժվել են իշխանությունների կողմից, եղել են հետևյալները.

2001 թվականի հուլիսի 3-ին նրանք ներկայացրել են «քրեական վարույթի նորոգման վերաբերյալ պահանջ», որն ըստ էության հանդիսացել է վարույթի վերաբացման պահանջ: 2001 թվականի օգոստոսի 29-ին Մարիբորի շրջանային դատարանի միջանկյալ քննությունների հանձնաժողովը մերժել է նշված պահանջն այն հիմքով, որ քրեական վարույթն ավարտվել է վերջնական որոշմամբ և որ վարույթի վերաբացումը մեղադրյալին վնաս կպատճառի: 2001 թվականի նոյեմբերի 9-ին Մարիբորի բարձր դատարանը մերժել է դիմողների 2001 թվականի սեպտեմբերի 4-ով թվագրված բողոքը:

2002 թվականի հունիսի 24-ին դիմողները Մարիբորի բարձր դատարան են ներկայացրել «Մարիբորի շրջանային դատարանում իրականացված ... ամբողջ քրեական վարույթն անհապաղ վերացնելու վերաբերյալ պահանջ»: Սա, ըստ էության, դիտվել է նաև որպես վարույթի վերաբացման պահանջ և նմանապես մերժվել է: 2002 թվականի նոյեմբերի 27-ին Մարիբորի բարձր դատարանը մերժել է դիմողների բողոքը:

47. Ի վերջո, 2002 թվականի հուլիսի 17-ին դիմողները Մ.Ե.-ի դեմ նոր մեղադրանք են ներկայացրել: 2003 թվականի հուլիսի 14-ին Սլովենյ Գրադեկի շրջանային դատարանը բացառել է մեղադրանքի քննությունը, քանի որ ենթադրյալ հանցագործության համար քրեական պատասխանատվության վաղեմության ժամկետն ավարտվել էր 2003 թվականի մայիսի 3-ին:

B. Քաղաքացիական դատավարություն

48. 1995 թվականի հուլիսի 6-ին դիմողները Սլովենյ Գրադեկի հիվանդանոցի և Մ.Ե.-ի դեմ Սլովենյ Գրադեկի շրջանային դատարանում քաղաքացիական վարույթ են հարուցել իրենց որդու մահվան հետևանքով պատճառված ոչ նյութական վնասի՝ 24.300.000 սլովենական տոլարի (SIT) չափով, հատուցման պահանջով:

49. 1995 թվականի օգոստոսի 10-ին նրանք վարույթ են հարուցել նաև ներքին առողջապահական միավորի ղեկավարի՝ Ֆ.Վ.-ի, ինչպես նաև Սլովենյ Գրադեկի գլխավոր հիվանդանոցի տնօրենի՝ Դ.Պ.-ի, դեմ: Հետագայում դիմողների պահանջով դատարանը միավորել է երկու վարույթները:

50. Վարույթի բոլոր պատասխանողներն իրենց գրավոր առարկությունները ներկայացրել են մինչև 1995 թվականի հոկտեմբերը:

51. 1997 թվականի օգոստոսի 30-ին Սլովենյ Գրադեկի շրջանային դատարանի նախագահին ներկայացված հսկողական բողոքում (*nadzorstvena pritožba*) դիմողները վիճարկել են, որ քաղաքացիական վարույթները պետք է իրականացվեն չնայած այն հանգամանքին, որ չավարտված քրեական վարույթներն էականորեն ձգձգվում են:

52. 1997 թվականի հոկտեմբերի 21-ին, վկայակոչելով Քաղաքացիական դատավարության օրենքի (տե՛ս ստորև՝ կետ 97) 213-րդ բաժնի 1-ին ենթակետը, դատարանը կասեցրել է քաղաքացիական վարույթները մինչև քրեական վարույթներով վերջնական որոշման կայացումը: Այն նշել է, որ քաղաքացիական վարույթների արդյունքները հիմնվելու են առավելապես նախնական հարցի լուծման (*predhodno vpraanje*), մասնավորապես՝ քրեական դատավարության արդյունքում կայացված դատավճռի վրա: Դիմողներն այդ որոշումը չեն բողոքարկել, հետևաբար՝ այն վերջնական է դարձել 1997 թվականի նոյեմբերի 17-ին:

53. 1998 թվականի հոկտեմբերի 22-ին դատավոր Ս.Պ.-ն պատասխանել է դիմողների՝ 1998 թվականի հոկտեմբերի 15-ի հսկողական բողոքին՝ *inter alia* հետևյալ կերպ.

«[Դիմողները] քրեական դատավարությունում «լրացուցիչ» մեղադրողներ են և, հետևաբար, շատ լավ տեղեկացված են, որ Մարիբորի շրջանային դատարանում, որտեղ որոշվում է սկզբնական հարցը, գործի քննությունը չի ավարտվել: [Քաղաքացիական] դատավարությունը կասեցնելու դեմ նրանց հսկողական բողոքը, հետևաբար, լրիվ սուտ է»:

Դիմողների կողմից Արդարադատության նախարարություն ներկայացված բողոքի հիման վրա դատավոր Ս.Պ.-ին կարգադրություն է արվել պարզաբանել դիմողներին տրված իր պատասխանը:

54. 1999 թվականի փետրվարին դիմողները կրկին հսկողական բողոք են ներկայացրել. կասեցումը, սակայն, ուժի մեջ է մնացել:

55. 1999 թվականի օգոստոսի 27-ին դատավոր Պ.Պ.-ն, ուն, պարզվում է գործը մակագրվել է, դիմողներին նամակ է ուղարկել, որում *inter alia* նշվել էր.

«Սույն գործով քրեական պատասխանատվությունը նախնական հարցն է, որը կապված է քաղաքացիական հայցի լուծման հետ, ուստի քաղաքացիական դատարանը չի կարող հաստատված համարել այնպիսի փաստեր, որոնք կտարբերվեն քրեական դատարանի կողմից հաստատված փաստերից»:

56. 1999 թվականի սեպտեմբերի 8-ին դիմողներն ընդդատությունը փոխելու վերաբերյալ միջնորդություն են ներկայացրել, որը Գերագույն դատարանը մերժել է 1999 թվականի հոկտեմբերի 13-ին:

57. 1999 թվականի դեկտեմբերի 6-ին Սլովենյ Գրադեկի շրջանային դատարանը տեղեկացրել է դիմողներին, որ վարույթը դադարեցնելու հիմքերը դեռ առկա են:

58. 2001 թվականի մարտի 12-ին դիմողները հսկողական բողոք են ներկայացրել՝ պահանջելով արգելել քաղաքացիական վարույթի դադարեցումը: 2001 թվականի մայիսի 19-ին դատավոր Պ.Պ.-ն 2001 թվականի հունիսի 13-ին նիստ է նշանակել: Սակայն այդ նիստը դիմողների խնդրանքով հետաձգվել է այն բանից հետո, երբ նրանց ներկայացուցիչը բացատրություն է տվել, որ ինքը ճանապարհատրանսպորտային պատահարի հետևանքով վնասվածք է ստացել և գտնվում է հիվանդության պատճառով արձակուրդի մեջ:

59. 2001 թվականի հունիսի 11-ին դիմողներն ընդդատությունը փոխելու վերաբերյալ այլ միջնորդություն են ներկայացրել: 2001 թվականի սեպտեմբերի 27-ին Գերագույն դատարանն ընդդատությունը փոխելու վերաբերյալ որոշում է կայացրել և գործն ուղարկել Մարիբորի շրջանային դատարան՝ «վարույթը խոչընդոտող և այն ձգձգող լարվածության» հիմքով:

60. Հետագայում գործը մակագրվել է դատավոր Մ.Տ.Ջ.-ին: 2002 թվականի ապրիլի 3-ին Մարիբորի շրջանային դատարանի նիստը հետաձգվել է, քանի որ դիմողները նշել են, որ ցանկանում են դատական նիստը նախագահող դատավորին բացարկ հայտնել:

61. Դատավորներից ոմանց դեմ քրեական մեղադրանք ներկայացնելուց հետո (տե՛ս վերը՝ կետ 45), դիմողները 2002 թվականի ապրիլի 8-ին Մարիբորի շրջանային և Մարիբորի բարձր դատարանների բոլոր դատավորներին բացարկ են հայտնել: Դիմողների պահանջը մեկնաբանելով՝ դատավոր Մ.Տ.Ջ.-ն *inter alia* նշել է, որ 2002 թվականի ապրիլի 3-ի նիստի ժամանակ նա պարզել է, որ պատասխանողներից մեկը, ուն ձեռքը նա սեղմել էր նիստի ժամանակ, նրա հոր մտերիմ ծանոթն է («*dober znanec*»): Նա հավելել է, որ դիմողները մշտապես առարկություններ էին անում, ինչի արդյունքում անհնարին էր վարույթը պատշաճ իրականացնել: Պարզվում է, որ դատավոր Մ.Տ.Ջ.-ն հետագայում ինքնաբացարկ է հայտնել: 2002 թվականի օգոստոսի 12-ին դատավորներին հայտնված բացարկը բավարարվել է այնքանով, որքանով դա վերաբերել էր դատավոր Մ.Տ.Ջ.-ին: Գործը մակագրվել է դատավոր Կ.Պ.-ին:

62. 2002 թվականի նոյեմբերի 21-ին և 2003 թվականի մարտի 20-ին Գերագույն դատարանը մերժել է ընդդատությունը փոխելու վերաբերյալ դիմողների միջնորդությունը:

63. 2003 թվականի հունիսի 12-ին նշանակված նիստը դիմողների խնդրանքով հետաձգվել է այն բանից հետո, երբ նրանք հայտարարել են, որ իրենց փաստաբանը չի ցանկանում պաշտպանել իրենց շահերը, քանի որ նրա դատերը Լյուբլյանայի բժշկական կենտրոնում հրաժարվել են բժշկական օգնություն ցույց տալ: Հետագայում նրանք տեղեկացրել են դատարանին, որ իրենց փաստաբանը, փաստորեն, շարունակելու է ներկայացնել իրենց շահերը:

64. 2003 թվականի հոկտեմբերի 28-ի Մարիբորի շրջանային դատարանի նիստի ժամանակ հարցաքննվել են Ֆ.Վ.-ն և Մ.Ե.-ն: Արձանագրությունից պարզ է դառնում, որ դիմողներին թույլ չի տրվել տալ նրանց ցանկացած տասներկու հարցերը: Հարցեր տալը չթույլատրելու վերաբերյալ դատավորի որոշումը հիմնված էր առավելապես պատասխանողի առարկության վրա, թեև չորս դեպքերում դատարանը պատճառաբանել է տվյալ հարցադրումները չթույլատրելու վերաբերյալ իր որոշումը:

65. 2003 թվականի դեկտեմբերի 8-ին դիմողները դատավոր Կ.Պ.-ին բացարկի միջնորդություն են ներկայացրել: 2003 թվականի դեկտեմբերի 18-ին դիմողների պահանջը մերժվել է:

66. 2004 թվականի հունվարի 16-ին նշանակված նիստը հետաձգվել է, քանի որ դիմողներն ընդդատությունը փոխելու վերաբերյալ միջնորդություն են ներկայացրել: 2004 թվականի մարտի 5-ին դիմողներն այլ միջնորդություն են ներկայացրել: Երկու միջնորդություններն էլ մերժվել են Գերագույն դատարանի կողմից (համապատասխանաբար՝ 2004 թվականի հունվարի 22-ին և 2004 թվականի մայիսի 13-ին):

67. Պարզվում է, որ 2005 թվականի մայիսի 23-ին և 24-ին նշանակված նիստերը հետաձգվել են, քանի որ դիմողների նոր նշանակված փաստաբանը պարտավոր էր մասնակցել այլ, սույն գործի հետ կապ չունեցող գործի:

68. 2005 թվականի մայիսի 4-ին դիմողները գրավոր դիմում են ներկայացրել և փոփոխել վնասի հատուցման վերաբերյալ իրենց պահանջը: Նրանք նաև խնդրել են արագացնել գործի քննությունը:

69. 2005 թվականի հոկտեմբերի 12-ին դատավոր Դ.Մ.-ին, ում այդ ժամանակ հավանաբար նակագրվել էր գործը, Մարիբորի շրջանային դատարանի նախագահը կարգադրել է այն քննել առաջնահերթության կարգով և յուրաքանչյուր վեց օրը մեկ զեկուցել վարույթի ընթացքի մասին: Իր որոշումը նախագահը հիմնավորել է՝ վկայակոչելով վարույթի տևողությունը, գործի նկատմամբ մեծ ուշադրությունը և Օմբուդսմենի միջամտությունը (*Varuh človekovih pravic*):

70. Դատական նիստերը կայացել են 2006 թվականի հունվարի 23-ին, 25-ին և 27-ին՝ դատավոր Դ.Մ.-ի նախագահությամբ: Դիմողները հրաժարվել են Ֆ.Վ.-ի և Դ.Պ.-ի վերաբերյալ իրենց հայցերից: Նիստից հետո նրանք բացարկ են հայտնել դատավոր Դ.Մ.-ին այն հիմքով, որ նա մերժել է իրենց բավարար ժամանակ տրամադրել հակառակ կողմի՝ նույն օրը ներկայացված լայնաբովանդակ դիմումներին պատասխանելու համար: Նրանց խնդրանքը 2006 թվականի հունվարի 30-ին մերժվել է Մարիբորի շրջանային դատարանի նախագահի կողմից: Սակայն 2006 թվականի հունվարի 31-ին դատավոր Դ.Մ.-ն ինքնաբացարկ է հայտնել այն հիմքով, որ նրա ամբողջական անունը 2006 թվականի հունվարի 28-ին նշվել է թերթի հոդվածում, որում նաև ասվել էր, որ նրան բացարկ է հայտնվել դատավարության մասնակիցներին ենթադրաբար անհավասար վերաբերմունք ցույց տալու պատճառով: Դատարանի նախագահը բավարարել է նրա խնդրանքը՝ որպես «անկասկած հիմնավորված»:

71. Գործը նակագրվել է դատավոր Ա.Զ.-ին:

72. Նիստերը կայացել են 2006 թվականի հունիսի 16-ին և օգոստոսի 25-ին:

73. 2006 թվականի օգոստոսի 25-ին Մարիբորի շրջանային դատարանը վերջնական՝ 10.508.000 SIT ոչ նյութական և 5.467.000 SIT նյութական վնասի փոխհատուցման վերաբերյալ դիմողների հայցը մերժելու վճիռ է կայացրել: Դիմողները պարտավորվել են պատասխանողներին փոխհատուցել նրանց

դատական ծախսերը: Հիմք ընդունելով փորձագետի եզրակացությունը՝ դատարանը հանգել է այն հետևությանը, որ Մ.Ե.-ն չէր կարող կանխատեսել դիմողների որդու ռեակցիան նրան ներարկված դեղամիջոցի նկատմամբ, և որ նա և հիվանդանոցի աշխատակիցները գործել են հիվանդի նկատմամբ հոգածության պահանջվող չափանիշին համապատասխան: Ի լրումն, դատարանն անհիմն լինելու պատճառաբանությամբ մերժել է դիմողների հայցն այն մասին, որ հիվանդանոցը պատշաճ կերպով սարքավորված չի եղել:

74. 2006 թվականի հոկտեմբերի 25-ին դիմողները բողոք են ներկայացրել Մարիբորի բարձր դատարան: Նրանք վիճարկել են, որ առաջին ատյանի դատարանը ճիշտ չի պարզաբանել բոլոր համապատասխան փաստերը, սխալ է կիրառել նյութաիրավական նորմը և թույլ է տվել դատավարական խախտում՝ անթույլատրելի ճանաչելով կամ հաշվի չառնելով կոնկրետ ապացույցը և, մասնավորապես, մերժելով այլ փորձագետի եզրակացություն ստանալու վերաբերյալ պահանջը:

75. 2008 թվականի հունվարի 15-ին Մարիբորի բարձր դատարանը մերժել է բողոքը՝ այն անհիմն լինելու պատճառաբանությամբ և օրինական ուժի մեջ է թողել առաջին ատյանի դատարանի դատավճիռը:

76. 2008 թվականի փետրվարի 28-ին դիմողներն օրենքով սահմանված կարգով բողոք են ներկայացրել (*revizija*):

77. 2008 թվականի հուլիսի 10-ին Գերագույն դատարանը մերժել է դիմողների՝ օրենքով սահմանված կարգով ներկայացված բողոքը՝ նշելով, որ Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի խախտումն արձանագրած՝ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի վճռին հղում կատարելուց բացի, այստեղ ըստ էության բարձրացված են նույն հարցերը, ինչ Բարձր դատարան ներկայացված բողոքում, մասնավորապես, դիմողների կողմից որպես գործին վերաբերող նշված ապացույցները հավաքելը կամ հետազոտելը մերժելը: Այն մերժել է բողոքը չհիմնավորված լինելու պատճառաբանությամբ՝ գտնելով, որ ստորադաս դատարանները գործել են օրենքին համապատասխան: Ապա այն նշել է, որ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի վճռում առկա եզրակացությունները, որոնք կապված են հիվանդանոցում մահվան դեպքի վերաբերյալ գործի անհապաղ քննության պահանջի հետ, չեն կարող տարածվել քննարկվող ապացույցի հավաքումը կամ հետազոտումը մերժելու օրինականության վրա:

78. 2008 թվականի սեպտեմբերի 15-ին դիմողները սահմանադրական բողոք են ներկայացրել Սահմանադրական դատարան՝ վիճարկելով հետևյալ սահմանադրական երաշխիքների խախտումները՝ օրենքի առջև հավասարության իրավունք, մարդու կյանքի անձեռնմխելիություն, հավասար պաշտպանության իրավունք, դատական պաշտպանության իրավունք և իրավական օգնության իրավունք:

Վարույթները դեռևս անավարտ են:

C. Առաջին դիմողի դեմ ներկայացված քրեական մեղադրանքը

79. 2002 թվականի ապրիլի 29-ին Մարիբորի շրջանային հանրային դատախազը նախնական մեղադրական ակտ (*obtožni predlog*) է ներկայացրել առաջին դիմողի դեմ՝ նշելով, որ նա վիրավորական վերաբերմունք է դրսևորել՝ Մարիբորի շրջանային դատարանին պաշտոնապես ասելով, որ «ես ձանձրացել եմ այս (սեռական բնույթի հայրոջանք) դատարանից, անիծյալ պետությունը ոչինչ չի անում, այն տեղյակ է, որ մեր որդին սպանվել է»: Քրեական հետապնդումը հիմնված էր Մարիբորի շրջանային դատարանի կողմից ներկայացված քրեական մեղադրանքի վրա:

80. 2004 թվականի հոկտեմբերի 5-ին Մարիբորի շրջանային դատարանն Օմբուդսմենի միջամտության արդյունքում հետ է վերցրել քրեական մեղադրանքը (տե՛ս ստորև՝ կետ 85): Մարիբորի տեղական դատարանը հետագայում մերժել է նախնական մեղադրական ակտը:

D. Օմբուղսմենի կարծիքը

81. Դիմողները քաղաքացիական դատավարության իրականացման հետ կապված մի քանի խնդրանք են ներկայացրել Օմբուղսմենի գրասենյակ: Նրանց գործը ներկայացվել է Օմբուղսմենի 2002, 2003 և 2004 թվականների տարեկան զեկույցներում:

82. Ալովենյ Գրադեկի շրջանային դատարանի նախագահին ուղղված՝ 2001 թվականի ապրիլի 24-ի նամակում Օմբուղսմենի տեղակալը շեշտել է, որ քրեական պատասխանատվության հարցը չի կարող դիտվել որպես բժշկի և հիվանդանոցի դեմ հարուցված քաղաքացիական վարույթի նախնական հարց: Ապա նա նշել է, որ քաղաքացիական վարույթի կասեցման համար չկա որևէ հիմնավորում:

83. Դիմողներին ուղղված՝ 2002 թվականի օգոստոսի 29-ի նամակում և 2002 թվականի իր տարեկան զեկույցում (էջեր 42 և 43), Օմբուղսմենը քննադատել է դատավոր Մ.Տ.Զ.-ի վարքագիծը: Նա շեշտել է, որ դատավորն անկողմնակալ լինելու իր հնարավորության վերաբերյալ մոտեցում է արտահայտել միայն այն բանից հետո, երբ դիմողները նրան բացարկ են հայտնել, և Օմբուղսմենը միջամտել է գործին, թեև նա նախապես տեղյակ է եղել նշված պատճառների մասին:

84. Օմբուղսմենի 2003 թվականի զեկույցի այն բաժինը (էջեր 226-228), որը վերաբերում է դիմողների գործին և, մասնավորապես, քաղաքացիական դատավարության ընթացքում դատավորների վարքագծի քննադատությանը, *inter alia* ամրագրում է.

«[2003 թվականի հոկտեմբերի 28-ի] Դատական նիստի արձանագրության մեջ հղում է կատարվում տասներկու հարցերի, որոնք հայցվորներին չի թույլատրվել տալ... Ինչ վերաբերում է այս տասներկու հարցերի մեծամասնությանը, ապա արձանագրության մեջ որևէ նշում չկա այն մասին, թե ինչու դատավորը չի թույլատրել հայցվորներին տալ այդ հարցերը: Յուրաքանչյուր փուլում առկա է դիմողների ներկայացուցիչների նախնական առարկությունն այդ հարցերի դեմ:

...
Թեև [դիմողների] արձագանքները, հայտարարությունները և առաջարկությունները տվյալ դեպքում հավանաբար ծայրահեղ են եղել, սակայն իշխանությունները, այդ թվում՝ դատարանները, պետք է հաշվի առնեին նրանց հուզական ապրումները... [գործին, որը] կարող է անհրաժեշտություն առաջացնել դատավարության՝ հանդուրժողական և ճկուն եղանակով իրականացումը, [սակայն] առանց ի վնաս պատասխանողների խախտելու դատավարական նորմերը: Այնուամենայնիվ, նիստի արձանագրությունը բավական հանգիստ մթնոլորտի առկայության տպավորություն է ստեղծում, տպավորություն, որը հաստատվում է նաև դատավորների և պատասխանողների ներկայացուցիչների երկխոսությունների արձանագրություններով»:

85. Իր՝ 2004 թվականի տարեկան զեկույցում (էջեր 212-214) Օմբուղսմենը քննադատել է Մարիբորի շրջանային դատարանին առաջին պատասխանողի դեմ քրեական մեղադրանք ներկայացնելու համար: Զեկույցում ուշադրություն էր հրավիրված Մարիբորի շրջանային դատարանի այն բացատրության վրա, որ օրենքով սահմանված կարգով պահանջվում է ներկայացնել քրեական մեղադրանք և հետամուտ լինել դրա քննությանը, քանի որ դատարանը մեղավոր կլինի հանցանքի կատարման մեջ, եթե դա չանի: Օմբուղսմենը շեշտել է, որ նման հետևության համար իրավական հիմքեր չկան: Դրան հակառակ դրան, վիրավորական վերաբերմունքի համար քրեական հետապնդում կարող է իրականացվել միայն տուժող կողմի առաջադրած քրեական մեղադրանքի հիման վրա, որը սույն գործով եղել է Մարիբորի շրջանային դատարանի դիմումը: Օմբուղսմենի միջամտության արդյունքում և նրա նամակներում առկա փաստարկների հիման վրա Մարիբորի շրջանային դատարանը որոշում է կայացրել առաջին դիմողի դեմ ներկայացված քրեական մեղադրանքը հետ վերցնել:

II. ՀԱՍԱՊԱՏԱՍԽԱՆ ՆԵՐՊԵՏԱԿԱՆ ՕՐԵՆԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

A. Քրեական օրենսգիրք

86. Քրեական օրենսգիրքը (*Kazenski zakonik*, Official Gazette no. 63/94) փոփոխություններով հանդերձ, «Առողջությանը վնաս պատճառող հանցագործություններ» վերտառության ներքո սահմանում է այն հանցագործությունները, որոնք կապված են անզգույշ բժշկական միջամտության արդյունքում վնասվածք պատճառելու հետ: Ի լրումն դրա, Քրեական օրենսգրքի 129-րդ հոդվածը սահմանում է, որ յուրաքանչյուր ոք, ով այլ անձի անզգուշությամբ վնաս է պատճառել, ենթակա է ազատազրկման ոչ պակաս, քան վեց ամիս և ոչ ավելի, քան հինգ տարի ժամկետով: Այս հանցագործությունները հանդիսանում են հանրային դատախազի մանդատային մեղադրանքի առարկա, սակայն տուժող կողմը ևս ունի «լրացուցիչ» մեղադրանքի իրավունք (տե՛ս ստորև կետ 88):

B. Քրեական դատավարության օրենք

87. Քրեական դատավարությունը Սլովենիայում կարգավորվում է Քրեական դատավարության օրենքով (*Zakon o kazenskem postopku*, Official Gazette no. 63/94 – «ՔԴՕ») և հիմնված է օրինականության և պաշտոնականության սկզբունքների վրա: Մեղադրանքը մանդատային է, երբ առկա է ողջամիտ կասկած (*utemeljeni sum*) առ այն, որ կատարվել է մանդատային մեղադրանքի առարկա հանդիսացող հանցագործություն:

88. Հանրային մեղադրանքն իրականացվում է հանրային մեղադրողի գրասենյակի կողմից: Սակայն, եթե հանրային մեղադրողը մերժում է քրեական մեղադրանքը կամ դատավարության ցանկացած փուլում հրաժարվում է մեղադրանքից, տուժող կողմն իրավունք ունի մասնակցելու վարույթին որպես «լրացուցիչ» մեղադրող, ինչը նույնն է, եթե տուժող կողմը հանդես գար որպես մեղադրող (ՔԴՕ, բաժին 19(3)): «Լրացուցիչ» մեղադրողն սկզբունքորեն նույն դատավարական իրավունքներն ունի, ինչ հանրային մեղադրողը, բացառությամբ այն իրավունքների, որոնք պատկանում են հանրային մեղադրողին՝ որպես պաշտոնատար անձ (ՔԴՕ, բաժին 63(1)): Եթե «լրացուցիչ» մեղադրողը մասնակցում է վարույթին, ապա հանրային մեղադրողն իրավունք ունի, նախքան հիմնական լսումը եզրափակելը, ցանկացած պահի ստանձնել մեղադրանքի պաշտպանությունը (ՔԴՕ, բաժին 63(2)):

89. Հանցագործության քննությունն իրականացվում է քննիչ դատավորի կողմից հանրային կամ «լրացուցիչ» մեղադրողի պահանջով: Եթե քննիչ դատավորը համաձայն չէ հանցագործության քննություն սկսելու վերաբերյալ պահանջի հետ, ապա նա պետք է այն հանձնի երեք դատավորից կազմված միջանկյալ քննությունների հանձնաժողով, որը որոշում կկայացնի հանցագործության քննությունն սկսելու վերաբերյալ: Եթե քննիչ դատավորը բավարարում է պահանջը, ապա մեղադրյալը կարող է բողոք ներկայացնել միջանկյալ քննությունների հանձնաժողով: Դատավարության կողմերը կարող են Բարձր դատարան (*vije sodiče*) բողոքարկել միջանկյալ քննությունների հանձնաժողովի որոշումները: Բողոքի ներկայացումը հանցագործության քննության վերաբերյալ որոշման կատարումը կասեցնելու հիմք չէ (ՔԴՕ, բաժին 169):

90. Եթե քննություն իրականացնելու վերաբերյալ պահանջը մերժվել է հանցանքի կատարման մեջ կասկածյալի մեղավորության վերաբերյալ հիմնավոր կասկածի բացակայության պատճառով, ապա քրեական գործով վարույթը կարող է վերաբացվել հանրային կամ «լրացուցիչ» մեղադրողի պահանջով, եթե նրանք կներկայացնեն նոր ապացույցներ, որոնց հիման վրա միջանկյալ քննությունների հանձնաժողովը կհանդովի, որ առկա են քրեական վերույթ հարուցելու պայմաններ (ՔԴՕ, բաժին 409):

91. ՔԴՕ-ի 184-րդ բաժինը սահմանում է, որ քննիչ դատավորը պետք է ավարտի քննությունը, եթե գործի հանգամանքները բավականաչափ պարզաբանված են: Դա-

տախազը պետք է հաջորդող տասնհինգ օրերի ընթացքում պահանջի այլ քննչական գործողությունների իրականացում, մեղադրանք առաջադրի կամ դադարեցնի քրեական հետապնդումը:

92. Ինչ վերաբերում է քննությանը տուժող կողմի դերակատարությանը, ապա ՔԴՕ 186-րդ բաժնի համապատասխան մասը սահմանում է.

«(1) Որպես դատախազ հանդես եկող տուժող կողմը... կարող է քննիչ դատավորից պահանջել սկսել գործի քննությունը կամ առաջարկել լրացուցիչ քննչական գործողություններ կատարել: Քննության ընթացքում նա կարող է նաև քննիչ դատավորին այլ առաջարկություններ ներկայացնել:

(2) Քննություն հարուցելիս, իրականացնելիս, կասեցնելիս և դադարեցնելիս անհրաժեշտ է ղեկավարվել *mutatis mutandis* սույն օրենքի դրույթներով՝ կիրառելով... հանրային մեղադրողի պահանջով իրականացվող քննության նկատմամբ...

(3) Երբ քննիչ դատավորը գտնում է, որ քննությունն ավարտված է, նա պետք է այդ մասին տեղեկացնի որպես մեղադրող հանդես եկող տուժող կողմին... Քննիչ դատավորը պետք է նաև տուժող կողմին պարզաբանի, որ... նա պարտավոր է մեղադրանք առաջադրել... տասնհինգօրյա ժամկետում, ինչը չանելու դեպքում կենթադրվի, որ նա հրաժարվել է մեղադրանքից և վարույթը դադարեցնելու վերաբերյալ որոշում կկայացվի: Քննիչ դատավորը պետք է նաև պարտավոր լինի նման զգուշացում անել որպես մեղադրող հանդես եկող տուժող կողմին... այն դեպքերում, երբ հանձնաժողովը մերժել է քննությունը լրացնելու վերաբերյալ նրա միջնորդությունն այն հիմքով, որ դեպքի բավարար քննության վերաբերյալ կասկած չկա»:

93. Քննության ավարտից հետո դատարանում վարույթ կարող է իրականացվել միայն առաջադրված մեղադրանքի հիման վրա (ՔԴՕ, բաժին 268):

ՔԴՕ 274-րդ բաժնի հիման վրա մեղադրյալը կարող է առարկել առաջարկված մեղադրանքի դեմ այն ստանալու պահից ութ օրվա ընթացքում: Առարկությունը քննվում է միջանկյալ քննությունների հանձնաժողովի կողմից: ՔԴՕ 276-րդ բաժինը *inter alia* սահմանում է.

«(2) °Ã» ³é³ñíáóÃÛáóÝÁ ùÝÝ»ÉÇë ÛÇç³ÝÏÛ³É ùÝÝáóÃÛáóÝÝ»ñÇ Ñ³ÝÓÝ³Áá-
ÕáíÝ ³é³ç³¹ñ³Í Û»Õ³¹ñ³ÝùáóÛ (µ³ÁÇÝ 269) Í³Û ÇÝùÝÇÝ í³ñáóÛÁáóÛ Ñ³ÛíÝ³µ»ñáóÛ ¿
ëË³ÉÝ»ñ Í³Û Ã»ñáóÃÛáóÝÝ»ñ Í³Û ·íÝáóÛ ¿, áñ Ý³Ëù³Ý Û»Õ³¹ñ³ÝùÇ í»ñ³µ»ñÛ³É áñá-
ßáóÛ Í³Û³óÝ»ÉÝ ³ÝÑñ³Á»ßí ¿ ß³ñáóÝ³Í»É ùÝÝáóÃÛáóÝÁ, ³á³ ³ÛÝ á»iù ¿ Û»Õ³¹ñ³ÝùÁ
í»ñ³¹³ñÓÝÇ Û»Õ³¹ñáÕÇÝ Ñ³ÛíÝ³µ»ñ³Í Ã»ñáóÃÛáóÝÝ»ñÝ áóÕÕ»Éáó Í³Û... ùÝÝáóÃ-
ÛáóÝÁ Éñ³óÝ»Éáó í»ñ³µ»ñÛ³É óáóóáóÛÝ»ñ í³Éáí: Ø»Õ³¹ñáÕÁ Ñ³ÝÓÝ³ÁáÕáíÇ áñáß-
Û³Ý Û³éÇÝ í»Õ»Í³óí»Éáóó Ñ»íáª »éúñÛ³ Á³ÛÍ»íáóÛ á»iù ¿ Ý»ñ³Û³óÝÇ ÷á÷áËí³Í Û»Õ³¹-
ñ³Ýù Í³Û á³Ñ³ÝÇÇ... Éñ³óáóóÇª ùÝÝáóÃÛáóÝ Çñ³Í³Ý³óÝ»É...!:

94. Ի լրումն, ՔԴՕ 277-րդ բաժնի համապատասխան մասը սահմանում է.

«(1) Մեղադրական ակտին ներկայացված առարկության վերաբերյալ որոշում կայացնելիս միջանկյալ քննությունների հանձնաժողովը չպետք է ընդունի մեղադրանքը և պետք է դադարեցնի քրեական գործով վարույթը, եթե գտնի, որ.

...

(3) քրեական մեղադրանքը ժամկետանց է քրեական պատասխանատվության ենթարկելու վաղեմության ժամկետն անցնելու հիմքով...

(4) չկան ամբաստանյալին մեղսագրվող արարքի կատարման վերաբերյալ հիմնավոր կասկածը հիմնավորող բավարար ապացույցներ»:

C. Պարտավորությունների վերաբերյալ օրենսգիրք

95. Պարտավորությունների վերաբերյալ օրենքի (*Zakon o obligacijskih razmerjih*, Socialist Federative Republic of Yugoslavia's ("SFRJ") Official Gazette no. 29/1978) և

2002 թվականի հունվարի 1-ից դրա իրավահաջորդ հանդիսացող Պարտավորությունների վերաբերյալ օրենսգրքի (*Obligacijski zakonik*, Official Gazette no. 83/2001) դրույթների համաձայն՝ առողջապահական հիմնարկները և դրանց աշխատակիցները պատասխանատու են բժշկական անփութության հետևանքով հիվանդի մահվան արդյունքում պատճառված նյութական և ոչ նյութական վնասի համար: Գործատուն կարող է քաղաքացիաիրավական պատասխանատվություն կրել իր գործողությունների կամ անգործության կամ այլ անձանց՝ իր աշխատողների պատճառած վնասի համար՝ պայմանով, որ մահը կամ վնասվածքն առաջացել է աշխատողի կողմից հիվանդի նկատմամբ հոգածության համապատասխան չափանիշը չպահպանելու արդյունքում: Աշխատողները քաղաքացիական օրենքով սահմանված կարգով ուղղակիորեն պատասխանատու են մահվան կամ վնասվածքի համար, եթե միայն այն պատճառվել է դիտավորությամբ: Սակայն գործատուն իրավունք ունի աշխատողին վնասի փոխհատուցմանը ներգրավելու վերաբերյալ հայց ներկայացնել, եթե մահը կամ վնասվածքը պատճառվել է վերջինիս կոպիտ անզգուշության պատճառով:

D. Քաղաքացիական դատավարության օրենք

96. Քաղաքացիական դատավարության օրենքի (*Zakon o pravdnem postopku*, SFRJ Official Gazette no. 4-37/77) 12-րդ բաժինը՝ փոփոխություններով հանդերձ, սահմանում է.

«Երբ դատարանի որոշումը կախված է կոնկրետ իրավունքի կամ իրավական հարաբերության առկայության հարցի նախնական որոշումից վրա, սակայն [հարցը] դեռևս չի որոշվել դատարանի կամ այլ իրավասու պաշտոնատար անձի կողմից (նախնական հարց), դատարանը կարող է ինքը որոշում կայացնել հարցի վերաբերյալ, եթե այլ բան նախատեսված չէ հատուկ օրենսդրությամբ:

Նախնական հարցի վերաբերյալ դատարանի որոշումը կլինի արդյունավետ միայն այն վարույթում, որում հարցը սահմանվել է:

Քաղաքացիական դատավարությունում դատարանը պետք է սահմանափակված լինի հանցագործության և քրեական պատասխանատվության կապակցությամբ քրեական դատարանի վերջնական դատավճռում առկա՝ մեղքի վերաբերյալ եզրակացությամբ»:

97. Քաղաքացիական դատավարության օրենքի 213-րդ բաժնի համապատասխան մասը սահմանում է.

«Ի լրումն այս օրենքում ուղղակիորեն տրված օրինակների, դատարանը կարող է կարգադրել կասեցնել վարույթը.

1. եթե այն որոշում է նախնական հարցի վերաբերյալ ինքը որոշում չկայացնի (բաժին 12)...»:

98. Քաղաքացիական դատավարության օրենքի 215-րդ բաժնի համապատասխան մասը սահմանում է.

«Եթե դատարանը կասեցրել է վարույթը 213-րդ բաժնի առաջին կետի առաջին նախադասությանը համապատասխան, վարույթը կշարունակվի, եթե [այլ] վարույթը վերջնականապես ավարտվել է (*pravnomočno končan postopek*) ... կամ երբ դատարանը գտնում է, որ այլևս հիմքեր չկան սպասելու [այլ վարույթի] ավարտին:

Բոլոր դեպքերում կասեցված վարույթը կշարունակվի համապատասխան կողմի պահանջի առկայության դեպքում, անմիջապես այն բանից հետո, երբ կասեցման հիմքերը կդադարեն գոյություն ունենալ»:

99. Համարժեք դրույթներ կարելի է գտնել նոր քաղաքացիական դատավարության օրենքի (*Zakon o pravdnem postopku*, Official Gazette no. 83/2001) 13-րդ, 14-րդ, 206-րդ և 208-րդ բաժիններում, որն ուժի մեջ է մտել 1999 թվականի հուլիսի 14-ին:

E. Բժշկական ասոցիացիայի տրիբունալի կազմակերպմանը և գործունեությանը վերաբերող կարգավորումներ

100. 2002 թվականի մարտի 20-ին հրապարակված՝ Սլովենիայի բժշկական ասոցիացիայի («Բժշկական տրիբունալ») կազմակերպման և գործունեության վերաբերյալ կարգավորումները (*Pravilnik o organizaciji in delu razsodiča Zdravnike Zbornice Slovenije*) *inter alia* սահմանում են մասնագիտական պարտականությունների խախտման համար բժիշկների պատասխանատվության սահմանման ընթացակարգը և այն կարգապահական միջոցառումները, որոնք կարող են կիրառվել դրա արդյունքում: Բժշկական ասոցիացիայի հանձնակատարը (*tožilec Zbornice* – «Հանձնակատարը»), ով ընտրվում է Բժշկական ասոցիացիայի անդամներից, անկախ է և իրավասու է առաջին ատյանի բժշկական տրիբունալում գործ հարուցել: Տուժող կողմը կարող է Հանձնակատարից պահանջել վարութ հարուցել, սակայն Հանձնակատարը կարող է մերժել նման պահանջը: Նման դեպքում տուժող կողմը կարող է նախնական քննության իրականացման համար Բժշկական տրիբունալ հրավիրել: Սակայն Բժշկական տրիբունալում պաշտոնապես գործ հարուցելու իրավասությանը օժտված է միայն Հանձնակատարը:

101. Կարգավորումների 7-րդ հոդվածը սահմանում է, որ Բժշկական տրիբունալը պետք է իր որոշումը հիմնավորի միայն առաջադրված մեղադրանքով և Հանձնակատարի ու մեղադրվող բժշկի կողմից ներկայացված ապացույցներով: Եթե մեղադրվող բժիշկը կամ Հանձնակատարը բավարարված չէ վճռով, նա կարող է այն բողոքարկել երկրորդ ատյանի բժշկական տրիբունալ:

F. Առանց անհիմն հետաձգումների դատական քննության իրավունքի պաշտպանության վերաբերյալ օրենք

102. 2007 թվականի հունվարի 1-ին Առանց անհիմն հետաձգումների դատական քննության իրավունքի պաշտպանության վերաբերյալ օրենքը (*Zakon o varstvu pravice do sojenja brez nepotrebnega odlaanja*, Official Gazette no. 49/2006 – «2006 թվականի օրենք») սկսել է գործել: 2006 թվականի օրենքը նախատեսում է անավարտ վարույթի արագացման երկու ընթացակարգ՝ հսկողական բողոք և վերջնաժամկետ սահմանելու միջնորդություն (*rokovni predlog*) և, ի վերջո, անհիմն հետաձգումների արդյունքում պատճառված վնասների արդարացի փոխհատուցման վերաբերյալ հայց (*zahteva za pravično zadočenje*):

103. Վերոնշյալ ընթացակարգերը հասանելի են, *inter alia*, քաղաքացիական դատավարության կողմերին և քրեական դատավորությունում տուժող ճանաչված անձանց:

104. Արագացման ընթացակարգերը կարող են կիրառվել առաջին և երկրորդ ատյանում վարույթների ընթացքում: Ի լրումն, 2006 թվականի օրենքը նաև սահմանում է փոխհատուցման ընթացակարգի միջոցով բավարարման հնարավորություն, մասնավորապես՝ արդարացի փոխհատուցման վերաբերյալ հայց ներկայացնելով: 2006 թվականի օրենքի 15-րդ, 19-րդ և 20-րդ բաժինների ուժով արդարացի փոխհատուցման հայց ներկայացնելու ցանկություն ունեցող կողմը պետք է բավարարի երկու կունուլյատիվ պայման: Նախ՝ առաջին կամ երկրորդ ատյանում վարույթի ընթացքում դիմողը պետք է դիմած լինի հսկողական բողոք ներկայացնելու ընթացակարգին կամ վերջնաժամկետ սահմանելու միջնորդություն ներկայացրած լինի, ապա՝ գործը պետք է վերջնականապես լուծված լինի (*pravnomočno končan*): Գործի վերջնական լուծումն սկզբունքորեն վերաբերում է վերջնական որոշմանը, որի դեմ ընդհանուր կարգով բողոքարկում չի իրականացվել. սա, սովորաբար, առաջին կամ, եթե բողոք է ներկայացվել, երկրորդ ատյանի դատարանի որոշումն է: Բացի դրանից, յուրաքանչյուր վերջնականապես լուծված գործով փոխհատուցումը, որը կարող է տրվել վարույթի սահմանազանցող երկարաձգման արդյունքում պատճառված ոչ նյութական վնասի համար, չի կարող գերազանցել 5.000 եվրոն (EUR) (2006 թվականի օրենքի համա-

պատասխան դրույթների առավել մանրամասն վերլուծությունը տե՛ս, *Žunič v. Slovenia*, (dec) թիվ 24342/04, 2007 թվականի հոկտեմբերի 18):

III. 1994 ԹՎԱԿԱՆԻ ՀՈՒՆԻՍԻ 28-Ի՝ ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ ՆԱԽԿԻՆ 25-ՐԴ ԵՎ 46-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾՆԵՐԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ ՍԼՈՎԵՆԻԱՅԻ ՀԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

105. 1994 թվականի հունիսի 28-ին, Եվրոպայի խորհրդի գլխավոր քարտուղարի մոտ ավանդադրելով Կոնվենցիայի վավերացման փաստաթուղթը՝ Սլովենիայի Հանրապետության արտաքին գործերի նախարարն արել է հետևյալ հայտարարությունը.

«Սլովենիայի Հանրապետությունը հայտարարում է, որ Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին եվրոպական կոնվենցիայի 25-րդ, 4-րդ արձանագրության 6-րդ և 7-րդ արձանագրության 7-րդ - հոդվածներին համապատասխան անորոշ ժամկետով ճանաչում է Մարդու իրավունքների եվրոպական հանձնաժողովի իրավասությունը՝ ցանկացած անձի, ոչ կառավարական կազմակերպության կամ անձանց խմբի կողմից Եվրոպայի խորհրդի գլխավոր քարտուղարին ուղղված խնդրանքների կապակցությամբ, որոնցում վերջիններս նշում են, որ հանդիսանում են Կոնվենցիայով և դրա արձանագրություններով սահմանված իրավունքների խախտման զոհ, եթե նշված իրավունքների ենթադրյալ խախտումը տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի և դրա արձանագրությունների՝ Սլովենիայի Հանրապետության համար ուժի մեջ մտնելուց հետո:

Սլովենիայի Հանրապետությունը հայտարարում է, որ Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին եվրոպական կոնվենցիայի 46-րդ և 4-րդ արձանագրության 6-րդ և 7-րդ արձանագրության 7-րդ հոդվածներին համապատասխան անորոշ ժամկետով *ipso facto*, որպես պարտադիր և առանց փոխադարձության պայմանների վերաբերյալ հատուկ համաձայնության, ճանաչում է Կոնվենցիայի և դրա արձանագրությունների, ինչպես նաև Սլովենիայի Հանրապետության համար Կոնվենցիայի և դրա արձանագրությունների՝ ուժի մեջ մտնելուց հետո առաջացած փաստերի կապակցությամբ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի իրավագործությունը»:

IV. ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՕՐԵՆՍԴՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՊՐԱԿՏԻԿԱՆ

A. Միջազգային պայմանագրերի իրավունքի մասին Վիեննայի 1969 թվականի կոնվենցիա

106. Միջազգային պայմանագրերի իրավունքի մասին Վիեննայի կոնվենցիան (Վիեննայի կենվենցիա) ուժի մեջ է մտել 1980թ. հունվարի 27-ին: 28-րդ հոդվածը, որը սահմանում է պայմանագրերի հետադարձ ուժի բացակայության սկզբունքը, սահմանում է.

«Եթե պայմանագրից այլ նպատակ չի բխում կամ այն այլ կերպ սահմանված չէ, ապա դրա դրույթները կողմի համար պարտականություններ չեն առաջացնում՝ կապված նախքան այդ կողմի համար պայմանագիրն ուժի մեջ մտնելը կատարված գործողության կամ փաստի կամ դադարած իրավիճակի հետ»:

B. Միջազգայնորեն սխալ գործողությունների համար պետությունների պատասխանատվության վերաբերյալ Միջազգային իրավունքի հանձնաժողովի հոդվածների նախագիծը (ընդունվել է Միջազգային իրավունքի հանձնաժողովի կողմից 2001 թվականի օգոստոսի 9-ին)

107. 13-րդ հոդվածը, որը վերնագրված է «Պետության համար գործող միջազգային պարտականություն», սահմանում է.

«Պետության գործողությունը միջազգային պարտականության խախտում չի հանդիսանում, եթե գործողության կատարման պահին Պետությունը չունի տվյալ պարտականության կատարման պարտավորություն»:

108. Բացի դրանից, 14-րդ հոդվածը, որը վերնագրված է «Միջազգային պարտականության խախտման ժամանակային երկարացումը», ամրագրում է հետևյալը.

«1. Պետության կողմից կատարված գործողության միջոցով միջազգային պարտականության խախտումը, որը շարունակական բնույթ չի կրում, համարվում է տեղի ունեցած դրա կատարման ժամանակ, եթե անգամ դրա արդյունքները շարունակական բնույթ ունեն:

2. Պետության կողմից կատարված գործողության միջոցով միջազգային պարտականության խախտումը, որը շարունակական բնույթ է կրում, տարածվում է այն ամբողջ ժամանակահատվածի վրա, որի ընթացքում գործողությունը շարունակվել է և չի համապատասխանել միջազգային պարտականությանը:

3. Տվյալ դեպքը կանխելու՝ Պետության միջազգային պարտականության խախտումն առկա է դեպքը տեղի ունենալու ժամանակ և շարունակվում է այն ամբողջ ժամանակահատվածի ընթացքում, քանի դեռ դեպքը շարունակվում է և չի համապատասխանում այդ պարտականությանը»:

C. Արդարադատության միջազգային դատարան

109. *Ratione temporis* իրավասության հետ կապված հարցի վերաբերյալ Արդարադատության միջազգային դատարանի (ICJ) կողմից որդեգրված մոտեցումն ուշադրությունը կենտրոնացնում է վեճի աղբյուրի կամ իրական պատճառի վրա (տե՛ս նաև *Blečić v. Croatia* [GC], թիվ 59532/00, կետ 74, ECHR 2006-III վճռում մեջբերված նախադեպային իրավունքը): *Յնդկաստանի տարածքով անցնելու իրավունքի վերաբերյալ գործով (Էությունը)* (1960 թվականի ապրիլի 12-ի վճիռը. I.C.J. Reports 1960, էջեր 33-36), ICJ-ն, հիմք ընդունելով Միջազգային արդարադատության մշտական դատարանի (PCIJ) նախադեպային իրավունքը, գտել է, որ ունի ժամանակային իրավասություն կապված Յնդկաստանի տարածքով դեպի վերջինիս տարածքում գտնվող իր երկու անկլավներ անցնելու վերաբերյալ Պորտուգալիայի պահանջը Յնդկաստանի կողմից 1954 թվականին մերժելու հետ: Յնդկաստանը *inter alia* վիճարկել է, որ բողոքը *ratione temporis* անընդունելի է, քանի որ Պորտուգալիայի կողմից վիճարկված՝ անցման իրավունքը (right of passage) նախորդել է Դատարանի իրավասության ճանաչմանը, որը տեղի է ունեցել 1930 թվականի փետրվարի 5-ին: ICJ-ն, սակայն, գտել է, որ.

«(...) թվում է (...), որ Դատարան բերված վեճը երեք առարկա ունի. (1) Պորտուգալիայի մոտ անցման վիճարկվող իրավունքի (right of passage) առկայությունը, (2) Յնդկաստանի կողմից անցման վերոնշյալ իրավունքի վերաբերյալ իր պարտականությունները 1954 թվականի հուլիսին չկատարելը, (3) այդ չկատարման հետևանքով առաջացած ոչ օրինական վիճակի համար փոխհատուցում տրամադրելը: Երեք առարկա ունեցող այս վեճը դատարանում չի կարող քննարկման առարկա դարձվել, եթե դրա բոլոր բաղադրատարրերը գոյություն չունենան: Սրանց թվում առկա են հանգամանքներ, որոնք Յնդկաստանը պնդում է, որ տեղադրել է 1954 թվականին Պորտուգալիայի կողմից անցման իրավունքի իրացման մեջ: Դատարան ներկայացված վեճը, հետևաբար, չի սկսվել նախքան 1954 թվականը»:

110. Հետևաբար, ICJ-ն գտել է, որ իր իրավասության համար որևէ խոչընդոտ չկա, քանի որ քննարկվում է վեճի ծագման պահը: Վկայակոչելով Դատարանի իրավասությունը ճանաչելու վերաբերյալ Յնդկաստանի հռչակագիրը՝ ICJ-ն նշում է, որ Հռչակագրից բխում է ոչ թե ցանկացած նման բողոքի չընդունման, այլ այդ ընդունման մեջ ներառված վեճերի վերհանման հիման վրա դրականորեն գործելու սկզբունքը: ICJ-ն գտել է.

« (...) Այս պայմաններում Դատարանի իրավագործությունն ընդունվել է «1930 թվականի փետրվարի 5-ից հետո տեղի ունեցած բոլոր քննարկումներից հետո՝ հաշվի առնելով այն իրավիճակները կամ փաստերը, որոնք տեղի են ունեցել այդ ժամկետից հետո»: Յճակագրի ձևակերպումներին համապատասխան՝ Դատարանը պետք է արձանագրի, իր իրավագործության առկայությունը, եթե գտնի, որ ներկայացված վեճը կապված է 1930 թվականի փետրվարի 5-ից հետո գոյություն ունեցած իրավիճակի կամ փաստերի հետ:

Այն փաստերը կամ իրավիճակները, որոնց այս կապակցությամբ պետք է ուշադրություն դարձվի, այն փաստերն ու իրավիճակներն են, որոնք վեճի առարկա են հանդիսանում կամ, այլ կերպ ասած, ինչպես դա Սոֆիայի և Բուլղարիայի էներգամատակարարող ընկերության վերաբերյալ գործով նշվել է Մշտական դատարանի կողմից, միայն «որոնք պետք է դիտվեն որպես վեճի աղբյուր», որոնք դրա «իրական պատճառն են»... Մշտական դատարանը, այսպիսով, տարբերակել է այն իրավիճակները կամ փաստերը, որոնք Կողմերից մեկի վիճարկած իրավունքների աղբյուրն են ձևավորում, և այն իրավիճակները կամ փաստերը, որոնք հանդիսանում են վեճի աղբյուրը: Բացառապես վերջիններս պետք է հաշվի առնվեն Դատարանի իրավագործությունն ընդունելու վերաբերյալ Յճակագրի կիրառման նպատակով»:

2° ICJ-Y .i»É չ, áñ.

«(...) միայն 1954 Միականին էր, որ նման վիճաբանություն ծագեց և քննարկումները վերաբերում էին երկուստեք դեպի անկլավային տարածքներ անցնելու իրավունքի առկայությանը և Յճակաստանի կողմից այնպիսի պարտականությունների չկատարման հետ, որոնք, ըստ Պորտուգալիայի, այս առումով կապված են դրա հետ: Բոլոր այս հանգամանքներից է ծագել Դատարանի առջև բարձրացված վեճը. բոլոր այս հանգամանքների կապակցությամբ է, որ վեճը գոյություն ունի: Այս ամենը, անկախ այն բանից, թե ինչն է հանդիսացել դրա մասերից մեկի սկզբնաղբյուրը, սկսել են գոյություն ունենալ 1930 թվականի փետրվարի 5-ից հետո միայն: Ժամանակային պայմանը, որի ընթացքում Դատարանի իրավագործության ընդունումը Յճակաստանի հռչակագրի քննարկման առարկա է դարձել, հետևաբար, պահպանվել է»:

D. Միավորված ազգերի կազմակերպության մարդու իրավունքների կոմիտե

111. Միավորված ազգերի կազմակերպության մարդու իրավունքների կոմիտեն («Կոմիտե») ճանաչում է, որ պետություններն ունեն կյանքի իրավունքի պաշտպանության պոզիտիվ պարտականություն: Դա ներառում է արդյունավետ քննություն իրականացնելու պարտականությունը: Այս պարտականությունները Կոմիտեն բխեցրել է Քաղաքացիական և քաղաքական իրավունքների մասին միջազգային դաշնագրի («Դաշնագիր») հետևյալ երկու՝ 2-րդ (իրավունքների նկատմամբ հարգանք և արդյունավետ ընթացակարգ) և 6-րդ (կյանքի իրավունք) հոդվածների միավորումից: Այս կապակցությամբ կարևոր է նշել, որ Կոմիտեի իրավական պրակտիկայի համաձայն՝ ընթացակարգի դիմելու իրավունքը կարող է խախտվել միայն նյութական իրավունքի խախտման հետ փոխկապակցված, ինչը նշանակում է, որ այն դեպքերում, երբ մահը վրա է հասել նրա ժամանակային իրավասության սահմաններից դուրս, ապա չի կարող առկա լինել 2-րդ հոդվածի հետ փոխկապակցված 6-րդ հոդվածի խախտում (տե՛ս ստորև՝ կետ 112 – *S.E. v. Argentina*): Կոմիտեն, սակայն, գտնում է, որ անհայտացման կամ մահվան վերաբերյալ քննության բացակայությունը կարող է տուժողի ընտանիքի նկատմամբ հանգեցնել անմարդկային վերաբերմունքի (Դաշնագրի 7-րդ հոդված), եթե անգամ անհայտացումը կամ մահը տեղի է ունեցել անհատական հաղորդումները քննելու իրավունք վերապահած՝ Կամընտիր արձանագրության ուժի մեջ մտնելուց հետո (տե՛ս ստորև՝ կետ 113 – *Sankara et al. v. Burkina Faso*):

112. *S.E. v. Argentina*-ի գործով (Յաղորդում թիվ 275/1988, որն անընդունելի է ճանաչվել 1990 թվականի մարտի 26-ին), դիմողի երեք երեխաները 1976 թվականին

առևանգվել են Արգենտինայի անվտանգության ուժերի կողմից և, այդ պահից սկսած, նրանց գտնվելու վայրը հայտնի չի եղել: 1986 թվականի նոյեմբերի 8-ին Դաշնագիրը և Կամընտիր արձանագրությունն Արգենտինայի համար ուժի մեջ են մտել: 1986 թվականի դեկտեմբերին և 1987 թվականի հունիսին Արգենտինայի օրենսդիր մարմինն օրենք ընդունեց, որը կանխում էր, այսպես կոչված, «կեղտոտ պատերազմի» վերաբերյալ քննությունները և համաներում էր կիրառում նման հանցագործությունների հետ կապված՝ անվտանգության ուժերի աշխատակիցների նկատմամբ: Դիմողը վիճարկել է, որ այս օրենքի ընդունումը հանգեցրել է Արգենտինայի կողմից Դաշնագրի 2-րդ - հոդվածի 2-րդ և 3-րդ մասերով նախատեսված պարտականության խախտում: Հաշվի առնելով, որ ընթացակարգի դիմելու իրավունքի առաջացման համար անհրաժեշտ է նյութական իրավունքի խախտման առկայություն՝ Կոմիտեն նկատում է, որ.

«5.3. ... դեպքերը, որոնք առաջացրել են Դաշնագրի մի քանի հոդվածների խախտումներ և որոնց կապակցությամբ կարող էր ընթացակարգերի կիրառում պահանջվել, տեղի են ունեցել Դաշնագրի և Կից արձանագրության՝ Արգենտինայի համար ուժի մեջ մտնելուց առաջ: Հետևաբար, դեպքը չի կարող քննարկվել Կոմիտեի կողմից, քանի որ հաղորդման այս հայեցակետը *ratione temporis* անընդունելի է»:

113. *Mariam Sankara et al. v. Burkina Faso* (Հաղորդում թիվ 1159/2003, 2006 թվականի մարտի 28) համեմատաբար վերջերս կայացված որոշմամբ Կոմիտեն գտավ, որ *ratione temporis* իրավասություն ունի՝ կապված թոմաս Սանկարայի անհետացման վերաբերյալ քննության հետ, ով առևանգվել և սպանվել էր 1987 թվականին, ավելի ճիշտ՝ նախքան 1999 թվականի ապրիլի 4-ը, երբ պետությունը Կամընտիր արձանագրության անդամ է դարձել: 1997 թվականին տասը տարվա հայցային վաղեմության ժամկետի ընթացքում նրա կինը պրն Սանկարային սպանած և մահվան վկայականը կեղծած անհայտ անձի կամ անձանց դեմ դատական կարգով բողոք է ներկայացրել: Նա վիճարկել է, որ որևէ քննություն չի իրականացվել: Կոմիտեն, որը վերջնական արդյունքում պրն Սանկարայի ընտանիքի տառապանքների կապակցությամբ արձանագրել է 7-րդ հոդվածի և դատավարության ընթացքում հավասարության երաշխիքի խախտման կապակցությամբ 14-րդ հոդվածի խախտում, գտել է, որ.

«6.2 ... անհրաժեշտ է տարանջատել պրն թոմաս Սանկարային և տկն Սանկարային և նրա երեխաներին վերաբերող բողոքները: Կոմիտեն գտնում է, որ թոմաս Սանկարայի մահը, որը կարող է ներառել Դաշնագրի մի քանի հոդվածների խախտում, տեղի է ունեցել 1987 թվականի հոկտեմբերի 15-ին, այսինքն՝ նախքան Դաշնագիրը և Կամընտիր արձանագրությունը Բուրկինա Ֆասոյի համար ուժի մեջ մտնելը: Հաղորդման այս մասը, հետևաբար, անընդունելի է *ratione temporis*: Թոմաս Սանկարայի մահն վկայագրվել է 1988 թվականի հունվարի 17-ին և նշվել է, որ նա մահացել է բնական պատճառներով՝ այն փաստերին հակառակ, որոնք հայտնի էին հանրությանը և հաստատված էին մասնակից պետության կողմից (կետեր 4.2 և 4.7), - և, այդ պահից սկսած, իշխանությունների կողմից վկայականը չուղղելը պետք է քննարկվի տկն Սանկարայի և նրա երեխաների վրա ունեցած շարունակական ազդեցության լույսի ներքո»:

Կոմիտեն նաև գտել է, որ.

«6.3 ... այն չի կարող քննել մասնակից պետության համար Կամընտիր արձանագրությունն ուժի մեջ մտնելուց առաջ տեղի ունեցած խախտումները, եթե այս խախտումները չեն շարունակվել Արձանագրության ուժի մեջ մտնելուց հետո: Կամընտիր արձանագրությունն ուժի մեջ մտնելուց հետո շարունակվող խախտումը պետք է մեկնաբանվի որպես մասնակից պետության կողմից թույլ տրված նախկին խախտման հաստատում: Կոմիտեն ուշադրություն է դարձրել իշխանությունների այն փաստարկներին, որոնք վերաբերում են, առաջին հերթին, թոմաս Սանկարայի մահվան (որը հայտնի էր հանրությանը) կապակցությամբ իշխանությունների կողմից քննություն չիրականացնելուն և մեղավոր անձանց պատասխանատվության չենթարկելուն, սրանք փաստարկներ են, որոնք,

փաստորեն, չեն վիճարկվել մասնակից պետության կողմից: Վերջիններս հանգեցրել են վերոնշյալ անձանց իրավունքների և պետության՝ Դաշնագրով սահմանված պարտականությունների խախտման: Երկրորդ, պարզ է, որ այս իրավիճակը կարգավորելու նպատակով հեղինակները 1997 թվականի սեպտեմբերի 29-ին, այսինքն՝ օրենքով սահմանված՝ տասը տարվա հայցային վաղեմության ժամկետի ընթացքում դատական վարույթ են հարուցել, և այս վարույթները շարունակվել են Դաշնագրի և Կանընտիր արձանագրության՝ Բուրկինա Ֆասոյի համար ուժի մեջ մտնելուց հետո: Հակառակ մասնակից պետության փաստարկներին, Կոմիտեն գտնում է, որ վարույթները երկարաձգվել են ոչ թե իշխանությունների կողմից թույլ տրված դատավարական սխալի, այլ իշխանությունների միջև իրավասությունների վերաբերյալ վեճի առկայության պատճառով: Հետևաբար, հաշվի առնելով, որ հեղինակների կողմից տրամադրված տեղեկությունների համաձայն՝ քննություն չիրականացնելու և մեղավոր անձանց չպատժելու արդյունքում առաջացած ենթադրյալ խախտումն ազդել է իրենց վրա Դաշնագրի և Կանընտիր արձանագրության ուժի մեջ մտնելուց հետո, քանի որ վարույթները դեռևս չեն ավարտվել՝ Կոմիտեն գտավ, որ հաղորդման այս մասը *ratione temporis* ընդունելի է»:

E. Մարդու իրավունքների միջամերիկյան դատարան

114. Մարդու իրավունքների միջամերիկյան դատարանը (IACHR) Մարդու իրավունքների ամերիկյան կոնվենցիայի («Ամերիկյան կոնվենցիա») մի քանի դրույթների հիման վրա դատավարական պարտականություններ է սահմանել, որոնք առաջանում են սպանությունների կամ անհայտացումների վերաբերյալ գործերով: Դատավարական պարտականությունների խախտման և, մասնավորապես, այն դեպքերում, երբ դատարանը գտնում է, որ կյանքի իրավունքի նյութաիրավական կողմը ևս խախտվել է, IACHR-ն արձանագրում է Ամերիկյան կոնվենցիայի 4-րդ հոդվածի (կյանքի իրավունք) և դրա հետ մեկտեղ՝ 1-ին հոդվածի 1-ին մասի (իրավունքները հարգելու պարտականություն) խախտում (տե՛ս Velásquez Rodríguez v. Honduras, 1988 թվականի հուլիսի 29-ի վճիռը և Godínez Cruz Case v. Honduras, 1989 թվականի հունվարի 20-ի վճիռը): Շատ դեպքերում, մասնավորապես, երբ 4-րդ հոդվածի նյութաիրավական կողմը խախտված չէ, IACHR-ն նման դատավարական բողոքները քննում է առանձին 8-րդ հոդվածի, որը, ի տարբերություն եվրոպական կոնվենցիայի, ցանկացած բնույթի իրավունքների և պարտականությունների սահմանման համար երաշխավորում է արդար դատական քննության իրավունք, ինչպես նաև 25-րդ հոդվածի, որը պաշտպանում է դատական պաշտպանության իրավունքը և դրա հետ մեկտեղ՝ 1-ին հոդվածի 1-ին մասի հիման վրա: IACHR-ն հետևում է վերջին մոտեցմանն այն դեպքերում, երբ սպանությունը կամ անհայտացումը տեղի է ունեցել նախքան պատասխանող նահանգի կողմից իր իրավագործության ճանաչումը:

115. *Serrano-Cruz Sisters v. El Salvador* (2004 թվականի նոյեմբերի 23-ի վճիռը – Նախնական առարկություններ) վճռում, որը վերաբերում է նախքան Էլ Սալվադորի կողմից IACHR-ի իրավասության ճանաչումը տասներեք տարեկան երկու աղջիկների անհայտացմանը, IACHR-ն նշել է, որ

«77. ... Այն փաստերը, որ Հանձնաժողովը ներկայացրեց Կոնվենցիայի 4-րդ (Կյանքի իրավունք), 5-րդ (Անձնական անձեռնմխելիության իրավունք) և 7-րդ (Անձնական ազատության իրավունք) հոդվածների ենթադրյալ խախտումների և վերջինիս 1-ին հոդվածի 1-ին մասի (Իրավունքները հարգելու պարտականություն) կապակցությամբ՝ Էրնեստինա և Էրլինդա Սերանո Կրուզի վնասի վերաբերյալ, հանվում են՝ հաշվի առնելով Դատարանի իրավասությունն Էլ Սալվադորի կողմից ճանաչելու հետ կապված սահմանափակումը, քանի որ նշված փաստերը կապված են այն խախտումների հետ, որոնք սկսվել են 1982 թվականի հունիսին Ալբաբաթի Բաթալիոնի զինվորների կողմից աղջիկներին ենթադրաբար «գերի վերցնելով» կամ «կալանավորելով» և նրանց հետագա անհայտացմամբ, այ-

սինքն՝ էլ Սալվադորի կողմից Միջամերիկյան դատարանի տարածքային կողմերի միջև վեճի լուծման իրավասությունը ճանաչելուց 13 տարի առաջ:

78. Այս դատողությունների հիման վրա և Միջազգային պայմանագրերի իրավունքի մասին Վիեննայի 1969 թվականի կոնվենցիայի 28-րդ հոդվածի դրույթներին համապատասխան Դատարանը նախնական առարկությունները գտնում է *ratione temporis*...»:

116. Ինչ վերաբերում է անհայտացումների վերաբերյալ սույն գործով ներպետական քննության ենթադրյալ թերություններին, ապա IACHR-ն գտնում է, որ այդ հայտարարությունները վերաբերում են դատական քննությանը և համապատասխանաբար IACHR-ի իրավասությունը ճանաչելուց հետո առկա ինքնուրույն փաստերի: Ուստի այն եզրակացնում է, որ օժտված է այս հայտարարությունները քննելու ժամանակային իրավասությամբ, քանի որ դրանք հանգեցրել են արդարադատության իրականացումից հրաժարվելու հետ կապված առանձնահատուկ և ինքնուրույն խախտման, որը տեղի է ունեցել IACHR-ի իրավասության ճանաչումից հետո: Այն առավել մանրամասն նշել է, որ.

«80. ... Հանձնաժողովը Դատարանի քննությանն է ներկայացրել Կոնվենցիայի 8-րդ (Արդար դատաքննության իրավունք) և 25-րդ (Դատական պաշտպանություն) հոդվածների՝ վերջինիս 1-ին հոդվածի 1-ին մասի (Իրավունքները հարգելու պարտականություն) հետ փոխկապակցված ենթադրյալ խախտումը, որը, հավանաբար, տեղի էր ունեցել Դատարանի իրավասության ճանաչումից հետո և որը կատարվել էր ներպետական քննության ընթացքում, որի նպատակն էր պարզել, թե ինչ է պատահել Երնեստինա և Էրլինդա Սերանո Կրուզի հետ...

...

84. Դատարանը գտնում է, որ բոլոր փաստերը, որոնք առկա են եղել էլ Սալվադորի կողմից Դատարանի իրավասությունը ճանաչելուց հետո և որոնք վկայում են Կոնվենցիայի 1-ին հոդվածի 1-ին մասի հետ փոխկապակցված՝ 8-րդ և 25-րդ հոդվածների ենթադրյալ խախտման մասին, նահանգի կողմից սահմանված սահմանափակման հիման վրա չեն բացառվում, քանի որ դրանք վերաբերում են ինքնուրույն փաստեր սահմանած՝ դատական քննությանը: Դրանք կատարվել են այն բանից հետո, երբ էլ Սալվադորը ճանաչել է Դատարանի իրավասությունը և կարող են հանդիսանալ արդարադատություն իրականացնելուց հրաժարվելու հետ կապված առանձնահատուկ և ինքնուրույն խախտումներ, որոնք տեղի են ունեցել Դատարանի իրավասությունը ճանաչելուց հետո:

...

94. Հետևաբար, Դատարանը որոշում է մերժել *ratione temporis* նախնական առարկությունները՝ կապված Կոնվենցիայի 1-ին հոդվածի 1-ին մասի հետ փոխկապակցված՝ 8-րդ և 25-րդ հոդվածների ենթադրյալ և ցանկացած այլ խախտման հետ, որի փաստը կամ որի կատարումը տեղի է ունեցել 1995 թվականի հունիսի 6-ից հետո, այսինքն՝ այն ամսաթվից հետո, երբ նահանգը OAS-ի Գլխավոր քարտուղարության մոտ ավանդադրել է Դատարանի իրավասությունը ճանաչող փաստաթուղթը»:

117. *Moiwana Village v. Suriname* (2005 թվականի հունիսի 15-ի վճիռը) վճռում Սուրինամը նախնական առարկություններ է ներկայացրել՝ վիճարկելով, որ IACHR-ն *ratione temporis* չունի իրավասություն, քանի որ Հանձնաժողովի և տուժողների կողմից բողոքարկված գործողությունները (զինված ուժերի կողմից քառասուն գյուղացիների նկատմամբ 1986 թվականին իրականացված ենթադրյալ ջարդերը և գյուղական շինությունների վերացումը, որոնք հանգեցրել են ողջ մնացած գյուղացիների հետագա տեղափոխմանը) տեղի են ունեցել Սուրինամի կողմից Ամերիկյան կոնվենցիայի անդամ դառնալուց և IACHR-ի իրավասությունը ճանաչելուց մեկ տարի առաջ: IACHR-ն, վկայակոչելով Վիեննայի կոնվենցիայի 28-րդ հոդվածը, նշել է, որ.

«39. ... [հ]ամաձայն հետադարձության անթույլատրելիության այս սկզբունքին, շարունակվող կամ տևական խախտումը, որն սկսվել է Դատարանի իրավասությունը ճանաչելուց առաջ և շարունակվում է նույնիսկ դրա ճանաչումից հետո, Տրիբունալն իրավասու է քննել նախքան իրավասության ճանաչումը կատարված այդ գործողությունները և անգործությունը, ինչպես նաև դրանց համապատասխան արդյունքները»:

118. Նշելով, որ քննություն իրականացնելու պարտականությունը բխում է ջարդերի վերաբերյալ հայտարարություններից և հիմնված է նախկինում տեղի ունեցած դեպքերի վերաբերյալ քննություն չիրականացնելու հետ կապված ենթադրյալ խախտման շարունակական բնույթի վրա՝ IACHR-ն սույն գործով գտել է հետևյալը.

«43. ... [Դ]ատարանը տարբերակում է Ամերիկյան կոնվենցիայի այն խախտումները, որոնք շարունակական բնույթ ունեն այն խախտումներից, որոնք տեղի են ունեցել 1987 թվականի նոյեմբերի 12-ից հետո: Առաջինների կապակցությամբ Տրիբունալը նկատում է, որ առկա է եղել 1986 թվականին ջարդերի իրականացման վերաբերյալ հայտարարություն, հետևաբար՝ նահանգը պարտավոր էր քննություն իրականացնել, մեղադրել և պատժել դրա համար մեղավոր անձանց: Այդ կապակցությամբ Սուրինամը 1989 թվականին քննություն է սկսել: Բացի դրանից, քննություն իրականացնելու վերաբերյալ պետության պարտականությունը կարող է գնահատվել Դատարանի կողմից՝ սկսած այն ժամանակահատվածից, երբ Սուրինամը ճանաչել է Տրիբունալի իրավասությունը: Ուստի այդ քննության կապակցությամբ նահանգի գործողությունների և անգործության՝ սույն Կոնվենցիայի 8-րդ, 25-րդ հոդվածների և 1-ին հոդվածի 1-ին մասի լույսի ներքո վերլուծությունը մտնում է սույն Դատարանի իրավասության մեջ:...

44. Յետևաբար, սույն նախնական առարկությունները մերժվում են վերոնշյալ հիմքերով:

...
141. Դատարանը վերևում որոշել է, որ չունի իրավասություն Մոիվանա գյուղում 1986 թվականի նոյեմբերի 29-ին տեղի ունեցած դեպքերի քննության առնչությամբ, այնուամենայնիվ, Տրիբունալն իրավասու է քննության առնել տեղի ունեցածի (տե՛ս վերը՝ կետ 43) վերաբերյալ քննություն իրականացնելու՝ նահանգի պարտականության իրականացումը: Յետագա գնահատականը կպարզի, թե այդ պարտականությունն իրականացվել է, արդյոք, Ամերիկյան կոնվենցիայի 8-րդ և 25-րդ հոդվածներով սահմանված չափանիշներին համապատասխան:

...
163. Քննարկելով վերևում վերլուծված բազմաթիվ կողմերը՝ Դատարանը գտնում է, որ Սուրինամի լուրջ թերացումները՝ կապված Մոիվանա գյուղի վրա 1986 թվականին կատարված հարձակման քննության հետ, արդարադատության իրականացմանը դրա ինտենսիվ խոչընդոտները և երկարաձգված ժամանակահատվածը, որն անցել է առանց հանգամանքների պարզաբանման և մեղավոր անձանց պատժման, հանգեցրել են արդարադատության մատչելիության և պատշաճ քննության՝ Ամերիկյան կոնվենցիայով նախատեսված չափանիշների խախտման:

164. Արդյունքում՝ Տրիբունալը հայտարարել է, որ Մոիվանայի համայնքի անդամների վնասի կապակցությամբ նահանգը խախտել է Ամերիկյան կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի 1-ին կետը և 25-րդ հոդվածը և վերջիններիս հետ փոխկապակցված՝ այդ պայմանագրի 1-ին հոդվածի 1-ին մասը»:

ՕՐԵՆՔԸ

I. ՄԵԾ ՊԱԼԱՏՈՒՄ ԳՈՐԾԻ ՔՆՆՈՒԹՅԱՆ ՍԱՅՄԱՆՆԵՐԸ

119. 2007 թվականի հունիսի 28-ի իր վճռում Պալատն ընդունելի է ճանաչել Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի իմաստով դատավարական կողմի, քաղաքացիական և քրեական դատավարությունների տևողության, ինչպես նաև 6-րդ հոդվածի իմաստով քրեական դատավարության արդարացիության և 13-րդ հոդվածով նախատեսված արդյունավետ ընթացակարգի բացակայության վերաբերյալ գանգատները: 2-րդ հոդվածի նյութաիրավական կողմին, 6-րդ հոդվածի իմաստով քաղաքացիական դատավարության արդարացիությանը, ինչպես նաև 3-րդ և 14-րդ հոդվածներին վերաբերող գանգատներն անընդունելի են ճանաչվել:

120. Դատարանը կրկնել է, որ 43-րդ հոդվածի 3-րդ մասի իմաստով Մեծ պալատ ուղարկվող «գործը» ներառում է դիմումի բոլոր կողմերը, եթե այն Պալատի կողմից ընդունելի է ճանաչվել: Սակայն դա չի նշանակում, որ Մեծ պալատը ևս չի կարող անհրաժեշտության դեպքում Պալատի նման քննել դիմումի ընդունելիությանը վերաբերող հարցեր, օրինակ՝ *in fine* Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 4-րդ մասի ուժով (որը Դատարանին իրավասություն է տալիս «մերժել անընդունելի ճանաչված դիմումները... դատավարության ցանկացած փուլում»), կամ երբ նման հարցերը միացվել են հանգամանքների հետ կամ այլ կերպ էական են տվյալ փուլի հանգամանքներում (*K. and T. v. Finland* [GC], թիվ 25702/94, կետեր 140-41, ECHR 2001-VII):

121. Վերոգրյալի հիման վրա և հաշվի առնելով այն, որ կողմերը գործը բողոքարկել են Մեծ պալատ՝ Դատարանը կշարունակի քննել դիմումի այն մասը, որը Պալատի կողմից ընդունելի է ճանաչվել:

II. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 2-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԴԱՏԱՎԱՐԱԿԱՆ ԿՈՂՄԻ ԵՆԹԱԴՐՅԱԼ ԽԱԽՏՈՒՄԸ

122. Դիմողները գանգատ են ներկայացրել առ այն, որ իրենց կողմից սկսված քրեական և քաղաքացիական վարույթները հնարավորություն չեն տվել արագ և արդյունավետ պարզել իրենց որդու մահվան համար պատասխանատվությունը: Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի համապատասխան մասը սահմանում է.

«1. Յուրաքանչյուրի կյանքի իրավունքը պաշտպանվում է օրենքով:
Ոչ մեկին չի կարելի դիտավորությամբ զրկել կյանքից...»:

A. Կառավարության նախնական առարկությունները

123. Կառավարությունն ընդհանուր առմամբ երկու նախնական առարկություն է ներկայացրել: Պալատում գործի քննության ժամանակ այն հայտարարել է ներպետական ընթացակարգերը չսպառելու մասին: Մեծ պալատում գործի քննության ժամանակ այն վիճարկել է Դատարանի *ratione temporis* իրավասությունը՝ կապված դիմողների գանգատի քննության հետ:

1. *Ratione temporis* իրավասություն

(a) Պալատի վճիռը

124. Պալատը սեփական նախաձեռնությամբ *ratione temporis* հարցը քննել է 2007 թվականի հունիսի 28-ին: Այն որոշել է, որ չունի *ratione temporis* իրավասություն քննելու դիմողների՝ 2-րդ հոդվածի նյութաիրավական կողմին վերաբերող գանգատը, քանի որ դիմողների որդու մահն ակնհայտորեն տեղի է ունեցել Սլովենիայի կողմից Կոնվենցիան վավերացնելուց առաջ: Ինչ վերաբերում է 2-րդ հոդվածի դատավարական կողմին, ապա Պալատը, պահպանելով այս հարցի վերաբերյալ նախորդ նախադեպային որոշումները և *Blečić v. Croatia* (կետեր 72 և 82՝ վկայակոչված վերը) գործով սահմանված՝ ժամկետային խոչընդոտի սկզբունքը (the time of interference), գտել

է, որ սույն գանգատը քննելու կապակցությամբ իր իրավասությունը կախված կլինի գործի հանգամանքներից և քննարկվող իրավունքի սահմաններից:

125. Այս կապակցությամբ Պալատը գտնում է, որ բժշկական օգնություն ստանալու ընթացքում անձի մահվան պատճառների և դրա համար պատասխանատվության սահմանման նպատակով արդյունավետ դատական համակարգ սահմանելու՝ պետության պարտականությունն ուրույն իմաստ ունի: Այն նաև արձանագրել է, որ սույն գործով չի վիճարկվել այն, որ դիմողների որդու վիճակն սկսել է էականորեն վատանալ հիվանդանոցում և որ նրա մահը հավանաբար կապված է եղել նրա ստացած բժշկական օգնության հետ: Բացի դրանից, Պալատը բավարարված է սկսված դատավարությունների երկու խմբերով, որոնք տեսականորեն կարող էին հանգեցնել մահվան հանգեցրած հստակ հանգամանքների և դրա համար բոլոր փուլերում հավանաբար պատասխանատու անձանց պարզելուն:

126. Պալատը շարունակել է լուծել այն հարցը, թե 2-րդ հոդվածի ենթադրյալ դատավարական խախտումն առաջացրած հանգամանքներն առաջացել են Դատարանի ժամանակային իրավասության սահմաններում: Այն արձանագրել է, որ քրեական դատավարությունը հաջողությամբ վերաբացվել է 1996 թվականի հուլիսի 4-ին, իսկ քաղաքացիական դատավարությունն սկսվել է 1995 թվականին: Հաշվի առնելով, որ դատավարությունների ենթադրյալ թերություններն սկսվել են վարույթներն սկսվելու ամենավաղ պահից, որը հաջորդում է վավերացման ժամկետին՝ Պալատը եզրահանգել է, որ ունի 2-րդ հոդվածի դատավարական կողմի վերաբերյալ դիմողների գանգատը քննելու ժամանակային իրավասություն: Վկայակոչելով *Broniowski v. Poland* ((dec.) [GC], թիվ 31443/96, կետ 74, ECHR 2002-X) վճիռը՝ Պալատը գտել է նաև, որ կարող էր հաշվի առնել նախքան վավերացումն առաջացած հանգամանքները, քանի որ դրանք կարող էին կարևոր լինել այդ ժամկետից հետո առաջացած հանգամանքները հասկանալու համար:

(b) Դատարան ներկայացած անձանց փաստարկները

(i) Կառավարություն

127. Հիմք ընդունելով *Blečić v. Croatia* (տե՛ս վերը՝ կետեր 63-69) վճռում արտահատված Դատարանի դիրքորոշումը և այն հանգամանքը, որ Պալատը *ratione temporis* հարցն իր՝ 2007 թվականի հունիսի 28-ի վճռում քննարկել է սեփական նախաձեռնությամբ՝ Կառավարությունն անընդունելիության հարց է բարձրացրել՝ կապված Դատարանի *ratione temporis* իրավասության բացակայության հետ:

128. Մեծ պալատում Կառավարությունը շեշտել է, որ թեև դիմողների որդու մահվան կապակցությամբ քրեական և քաղաքացիական դատավարությունները՝ երկուսն էլ սկսվել են Սլովենիայի կողմից 1994 թվականի հունիսի 28-ին Կոնվենցիան վավերացվելուց հետո, սակայն մահը տեղի է ունեցել նախքան այդ:

129. Նրանք վիճարկել են, որ 2-րդ հոդվածի դատավարական կողմին վերաբերող գանգատն ընդունելի ճանաչելով՝ Պալատը խախտել է պայմանագրերի հետադարձ ուժի բացակայության վերաբերյալ միջազգային իրավունքի ընդհանուր սկզբունքը, և հավելել, որ Պալատի որոշման այս մասը չի համապատասխանում Դատարանի սահմանած նախադեպային իրավունքին, մասնավորապես՝ *Moldovan and Others* և *Rostas and Others v. Romania* (dec.), թիվ 41138/98 և 64320/01, 2001 թվականի մարտի 13-ի, *Voroshilov v. Russia* (dec.), թիվ 21501/02, 2005 թվականի դեկտեմբերի 8-ի, *Stamoulakatos v. Greece* (no. 1), 1993 թվականի հոկտեմբերի 26-ի, կետ 33, Series A no. 271, *Kadiķis v. Latvia* (dec.) թիվ 47634/99, 2000 թվականի հունիսի 29-ի և *Jovanović v. Croatia* (dec.), թիվ 59109/00, ECHR 2002-III վճիռները:

130. Իրենց փաստարկներում վերոնշյալ նախադեպային վճիռները սահմանել են, որ այն գործողությունները և անգործությունը, որոնց արդյունքում կոնվենցիոն իրավունքը ենթադրաբար խախտվել է և վերջինի վերաբերյալ վարույթները չեն կարող առանձնացվել, ուստի առանձին չեն կարող քննվել: Այդ կապակցությամբ Կառավար-

րությունը վիճարկել է, որ ի սկզբանե տեղի ունեցած դեպքը՝ դիմողների որդու մահը, առկա չի եղել Դատարանի ներգրավումից հետո և Դատարանը, հետևաբար, պետք է ձեռնպահ մնա այն հարցի քննությունից, թե արդյոք դա որևէ պարտականություն առաջացրել է:

131. Ապա Կառավարությունը հայտարարել է, որ 2-րդ հոդվածի առանձին, օրինակ՝ դատավարական կողմը, չի կարող ինքնուրույն գոյություն ունենալ: Ուսումնասիրելով 2-րդ հոդվածի դատավարական կողմը՝ Պալատը ոչ անդրադարձել մահվանը՝ ուղղակիորեն որպես նախկինում տեղի ունեցած փաստի, սակայն անխուսափելիորեն քննել է Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի նյութաիրավական կողմին վերաբերող ենթադրյալ խախտումը:

132. Ի հիմնավորումն այդ պնդման՝ Կառավարությունը նշել է Կոնվենցիայի 2-րդ - հոդվածի և քննվող գործերի տևողության առումով 6-րդ հոդվածի վերաբերյալ գործերի միջև առկա տարբերությունները, որոնք մասամբ տեղավորվում, իսկ մասամբ դուրս են մնում Դատարանի *ratione temporis* իրավասությունից: Նրանց փաստարկների համաձայն՝ վարույթի տևողության հետ կապված քննությունը կախված է գործի առարկայական կողմի հետ: Նմանապես, Կոնվենցիայի վավերացումից հետո վարույթի տևողությունը կապված չէ նախքան վավերացումը տեղի ունեցած վարույթի տևողության հետ: Դրան հակառակ, 2-րդ հոդվածի վերաբերյալ գործերով Դատարանը քննում է վարույթը ոչ թե որպես ինքնուրույն հարց, այլ որպես կոնկրետ դեպքի քննության մաս:

133. Ապա Կառավարությունը փաստարկել է, որ իր *ratione temporis* իրավասության վերաբերյալ Պալատի եզրակացությունները չեն համապատասխանում *Blečić*-ի վճռի 68-րդ և 77-81-րդ կետերում ամրագրված սկզբունքներին (տես՝ վերը): Մասնավորապես, այն շեշտել է, որ ընթացակարգերը չպետք է միջամտեն Դատարանի իրավասությանը և որ ընթացակարգի կիրառումը սովորաբար ենթադրում է այն հարցի պարզաբանված լինելը, թե արդյոք միջամտությունը դրա իրականացման ժամանակ գործող օրենսդրության իմաստով եղել է անօրինական:

134. Ի վերջո, Կառավարությունը նշել է, որ սույն գործի մնան գործերով ոչ սկզբնական դեպքը, ոչ հետագա վարույթը չեն կարող ընկալվել որպես շարունակական խախտում առաջացրած:

(ii) Դիմողներ

135. Դիմողները չեն վիճարկել Կառավարության՝ Մեծ պալատում *ratione temporis* նախնական առարկություններ անելու իրավունքը:

136. Նրանք վիճարկել են այն, որ պարզապես անհնարին է անուշադրության մատնել այն փաստը, որ Դատարանի ժամանակային իրավասության ընթացքում ներպետական իշխանությունները ոչինչ չեն արել իրենց որդու մահվան պատճառը պարզելու համար:

137. Նրանց փաստարկների համաձայն՝ պետությունները բժշկական օգնություն ստանալիս անձի մահվան պատճառը պարզելու նպատակով արդյունավետ դատական համակարգ ձևավորելու առանձնահատուկ պարտականություն ունեն: Այս պարտականությունն ինքնուրույն է:

138. Վկայակոչելով *Yağci and Sargin v. Turkey* (1995 թվականի հունիսի 8-ի, Series A no. 319-A) վճիռը՝ նրանք փաստարկել են, որ Կոնվենցիայի վավերացումից հետո պետությունը պետք է կատարեր Կոնվենցիայի պահանջները, հետագա դեպքերը ենթակա են Դատարանի իրավասությանը, եթե անգամ հանդիսանում են նախկինում գոյություն ունեցած իրավիճակի երկարաձգման արդյունք: Քանի որ վարույթի թերություններն առկա են եղել Սլովենիայի կողմից Կոնվենցիայի վավերացումից հետո, ուստի Դատարանն ունի *ratione temporis* իրավասություն քննելու Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի դատավարական կողմին վերաբերող գանգատը:

(c) Մեծ պալատի գնահատականը

139. *Blečić*-ի (տե՛ս վերը՝ կետեր 66-9) վճռում անրագրված պատճառները հաշվի առնելով և նշելով, որ սույն գործով այլ եզրակացության հանգեցնու համար որևէ այլ պատճառ չկա՝ Դատարանը գտնում է, որ չի կարող սահմանափակվել՝ Կառավարության կողմից այս փուլում *ratione temporis* առարկություններ ներկայացնելով (տե՛ս վերը՝ կետեր 124, 127 և 135): Հետևաբար, Դատարանը քննության է առնում այն հարցը, թե արդյոք ուներ դիմողների՝ 2-րդ հոդվածի դատավարական կողմին վերաբերող գանգատը քննելու ժամանակային իրավասություն:

(i) Ընդհանուր սկզբունքներ

140. Դատարանը կրկնում է, որ Կոնվենցիայի դրույթները պայմանավորվող կողմի վրա պարտականություններ չեն դնում՝ կապված այն գործողությունների կամ կատարված փաստերի կամ իրավիճակների հետ, որոնք դադարել են նախքան այդ կողմի համար Կոնվենցիայի կամ, առանձին դեպքերում՝ 11-րդ արձանագրության ուժի մեջ մտնելը, այսինքն՝ նախքան այն ժամանակահատվածը, երբ պատասխանող կողմը ճանաչել է անհատական խնդրանքների իրավունքը և երբ այս ճանաչումը դեռևս եղել է կամավոր («սահմանային ժամկետ»): Սա Դատարանի նախադեպային իրավունքում սահմանված սկզբունք է (տե՛ս վերը՝ *Blečić*, կետ 70), որը հիմնված է Վիեննայի կոնվենցիայի 28-րդ հոդվածում անրագրված՝ միջազգային իրավունքի ընդհանուր կանոնի վրա (տե՛ս վերը՝ կետ 106):

141. Ապա Դատարանը նշում է, որ հետադարձ ուժի անթույլատրելիության սկզբունքը կիրառելիս՝ նախկին գործերով հող է նախապատրաստվել քննության առնելու համար սահմանային ժամկետին նախորդած որոշ փաստեր, որոնք կարող են պատճառական կապի մեջ գտնվել գանգատի միակ հիմքը և Դատարանի քննության առարկա հանդիսացող՝ հետագա փաստերի հետ:

142. Օրինակ՝ դատավարությունների տևողության վերաբերյալ այն գործերով, որոնցով քաղաքացիական հայց է հարուցվել կամ մեղադրանք է ներկայացվել նախքան սահմանային ժամկետը, Դատարանը բազմիցս, որպես օժանդակ տեղեկություններ, հաշվի է առել այն փաստերը, որոնք տեղի են ունեցել նախքան այդ ժամկետի վրա հասնելը (*Foti and Others v. Italy*, 1982 թվականի դեկտեմբերի 10, կետ 53, Series A no. 56, *Yağci and Sargin*, տե՛ս վերը՝ կետ 40 և *Humen v. Poland* [GC], թիվ 26614/95, կետեր 58-59, 1999 թվականի հոկտեմբերի 15):

143. 6-րդ հոդվածի վերաբերյալ գործերով, որոնք կապված են քրեական դատավարության արդարության հետ և սկսվել են նախքան սահմանային ժամկետն ու շարունակվել դրանից հետո, Դատարանն ուսումնասիրում է ամբողջ վարույթը՝ դրա արդարացիությունը գնահատելու նպատակով: Դրա արդյունքում այն հաշվի է առնում սահմանային ժամկետին նախորդած քննության ժամանակ տրամադրված երաշխիքները՝ որոշելու համար, թե դրանք կոմպենսացրել են, արդյոք, հետագա վարույթի թերությունները (*Barberfi, Messegun and Jabardo v. Spain*, 1988 թվականի դեկտեմբերի 6, կետեր 60, 61 և 84, Series A 146):

144. Այլ օրինակների միջոցով *Zana v. Turkey* ([GC], 1997 թվականի նոյեմբերի 25, կետեր 41-42, *Reports of Judgments and Decisions 1997-VII*) գործով Դատարանը քննության է առել դիմողի՝ 10-րդ հոդվածով նախատեսված իրավունքի խախտումը, որը պատճառվել էր Դատարանի ժամանակային իրավասության ընթացքում նրան քրեական դատավարության կարգով դատապարտելու հետևանքով՝ չնայած որ նրա դատապարտումը կատարվել էր նախքան սահմանային ժամկետն արված հայտարարությունների պատճառով: Բացի դրանից, ավելի ուշ կայացրած վճռում Դատարանը գտել է, որ ժամանակային իրավասություն ունի վատ վերաբերմունքի արդյունքում ձեռք բերված ապացույցների կիրառման վերաբերյալ գործերով, եթե անգամ վատ վերաբերմունքը, սակայն ոչ հետագա քրեական դատավարությունը, նախորդել է Կոնվենցիայի վավերացմանը (*Haroutyounian v. Armenia*, թիվ 36549/03, կետեր 48-50, 2007 թվականի հունիսի 28):

145. Մի քանի այլ գործերով սահմանային ժամկետին նախորդած դեպքերը տարբեր չափով հաշվի են առնվել որպես Դատարանի կողմից քննվող հարցի վերաբերյալ օժանդակ տեղեկություններ (տե՛ս, օրինակ, *Hokkanen v. Finland*, 1994 թվականի սեպտեմբերի 23, կետ 53, Series A no. 299-A և *Broniowski*, տե՛ս վերը՝ կետ 74):

146. Իր՝ *ratione temporis* իրավասության սահմանները որոշելու հետ կապված խնդիրն, այն դեպքերում, երբ գանգատի հիմքում դրված փաստերը մասամբ գտնվում են համապատասխան ժամանակահատվածի սահմաններում, իսկ մասամբ դուրս են այդ սահմաններից, Դատարանի կողմից հիմնովին լուծվել է *Blečić v. Croatia* (տե՛ս վերը) գործով: Այդ գործով Դատարանը հավաստել է, որ իր ժամանակային իրավասությունը պետք է որոշվի՝ կապված ենթադրյալ խախտման համար էական փաստերի հետ (կետ 77): Միաժամանակ, միջամտության ժամանակի սկզբունքն այն ընդգծել է ստորագրման համար՝ որպես Դատարանի ժամանակային իրավասության գնահատման առանցքային չափանիշ: Այս կապակցությամբ այն գտել է, որ «[Դ]ատարանի ժամանակային իրավասությունը սահմանելու համար... կարևոր է յուրաքանչյուր առանձին գործով պարզել ենթադրյալ խախտման հստակ ժամանակը: Դա անելիս Դատարանը պետք է հաշվի առնի երկուստեք՝ այն փաստերը, որոնք դիմողը վիճարկել է, և կոնվենցիոն իրավունքները, որոնք ենթադրվում է, որ խախտվել են» (կետ 82): Դատարանը նաև նշել է, որ եթե խախտումը դատարանի իրավասությունից դուրս է գտնվում, ապա այդ խախտումը վերացնելուն ուղղված հետագա ընթացակարգերի ժամանակ թույլ տրված սխալները չեն կարող մտնել Դատարանի ժամանակային իրավասության մեջ (կետ 77):

147. Դատարանը նշում է, որ *Blečić*-ի գործով սահմանված ստուգումը և չափանիշն ընդհանուր բնույթ ունեն, ինչը պահանջում է, որ կոնկրետ իրավունքների առանձնահատուկ բնույթը, ինչպիսիք են Կոնվենցիայի 2-րդ և 3-րդ հոդվածներով սահմանված իրավունքները, այս չափանիշների կիրառման ժամանակ հաշվի առնվեն: Այս կապակցությամբ Դատարանը կրկնում է, որ 2-րդ հոդվածը՝ 3-րդ հոդվածի հետ մեկտեղ գտնվում են Կոնվենցիայի ամենահիմնարար դրույթների շարքում, ինչպես նաև ներառում են Եվրոպայի խորհրդի կազմում գտնվող ժողովրդավարական հասարակությունների հիմնական սկզբունքների պահպանումը (տե՛ս, *McCann and Others v. the United Kingdom*, 1995 թվականի սեպտեմբերի 27, կետ 147, Series A no. 324):

(ii) Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածով ներկայացված դատավարական բողոքների հետ կապված Դատարանի՝ *ratione temporis* իրավասությունը

(a) Մինչ այժմ ձևավորված համապատասխան նախադեպային իրավունքը

148. Դատարանը քննել է բազմաթիվ գործեր, որոնցում 2-րդ կամ 3-րդ հոդվածների նյութաիրավական կողմերին վերաբերող փաստերը Դատարանի իրավասության ժամանակային սահմաններից դուրս են եղել, մինչդեռ վեջիմներին դատավարական կողմին վերաբերող փաստերը գոնե մասամբ գտնվել են այդ ժամանակահատվածում:

149. *Moldovan and Others* և *Rostasş and Others v. Romania* վճիռներում (տե՛ս վերը) Դատարանը գտել է, որ չունի *ratione temporis* իրավասություն քննելու 2-րդ հոդվածով սահմանված դատավարական պարտականությունները, քանի որ այդ պարտականությունները բխել են Ռումինիայի կողմից Կոնվենցիան վավերացնելուց հետո տեղի ունեցած սպանությունից: Սակայն այն հաշվի է առել վավերացմանը նախորդած դեպքի հանգամանքները (օրինակ՝ պետական իշխանության ներկայացուցիչների մասնակցությունը դիմողների տան հրկիզմանը) 8-րդ հոդվածով գործի քննության ժամանակ (*Moldovan v. Romania* (թիվ 2), թիվ 41138/98 և 64320/01, կետեր 102-09, ECHR 2005-VII (մեջբերումներ)):

150. Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածին վերաբերող՝ *Bălăşoiu v. Romania* (թիվ 37424/97, 2003 թվականի սեպտեմբերի 2) գործով վճռում Դատարանն այլ եզրահանգման է եկել: Մոլդովայի գործի հանգամանքների հետ համեմատելի հանգամանքներ

րում այն վճռել է ստանձնել *ratione temporis* իրավագործությունը՝ ուսումնասիրելու համար դատավարական կողմը՝ անկախ նյութաիրավական գանգատի մերժման հանգամանքից: Իր որոշումն այն հիմնավորել է այն փաստով, որ վատ վերաբերմունքի համար պատասխանատու անձանց նկատմամբ վարույթը շարունակվել է այդ որոշիչ ժամկետից հետո (հակառակ դրան, տե՛ս *Վորոշիլովի* վճիռը, որը վկայակոչված է վերը՝ 129-րդ կետում):

151. *Kholodov and Kholodova v. Russia* ((dec.), գանգատ թիվ 30651/05, 2006 թվականի սեպտեմբերի 14) վճռում, Դատարանը հրաժարվել է ժամանակավոր իրավագործությունից այն հիմքով, որ այն չի կարող հավաստել, որ այդ կապակցությամբ ունի որևէ դատավարական պարտականություն, քանի որ այն չի կարող քննել գանգատի նյութաիրավական կողմը: Այն արձանագրել է.

«Քանի որ *ratione temporis* սահմանափակված է 1994 թվականի դեպքերի կապակցությամբ դիմողների պնդումները քննելու՝ Դատարանի հնարավորությունը, այն չի կարող քննության առնել այն հարցը, թե այս դեպքերը հիմք են հանդիսանում սույն գործով արդյունավետ քննություն իրականացնելու՝ Ռուսաստանի իշխանությունների պարտականության ծագման համար» (տե՛ս *Moldovan and Others v. Romania* (dec.), գանգատ թիվ 41138/98, 2001 թվականի մարտի 13): Նմանապես, պատասխանատու անձանց բացահայտումն ու պատժումը ենթադրաբար չապահովելը չի կարելի ասել, որ շարունակական բնույթ է կրել, քանի որ Դատարանը չի կարող եզրակացություն անել այն մասին, որ նման պարտականություն առկա է եղել (տե՛ս *Voroshilov v. Russia* (dec.), գանգատ թիվ 21501/02, 2005 թվականի դեկտեմբերի 8)»:

152. Հաշվի առնելով վերոնշյալ գործերով Դատարանի տարբեր Պալատների փոփոխվող մոտեցումները՝ Մեծ պալատը պետք է հիմա որոշի, թե 2-րդ հոդվածից բխող դատավարական պարտականությունը կարող է դիտվել որպես նյութական օրենքից բաժանելի և ունակ կիրառվելու մահվան այն դեպքերի նկատմամբ, որոնք տեղի են ունեցել նախքան այդ որոշիչ ժամկետը, կամ արդյոք դրանք այնքան անխզելիորեն կապված են նյութաիրավական պարտականության հետ, որ հարցը կարող է բարձրացվել միայն մահվան այն դեպքերի առնչությամբ, որոնք տեղի են ունեցել այդ ժամկետից հետո:

(Բ) Դատավարական պարտականությունների «առանձնացումը»

153. Դատարանը կրկնում է, որ Կոնվենցիայի իմաստով դատավարական պարտականություններ սահմանվել են տարբեր ենթատեքստերով (տե՛ս օրինակ, *B. v. the United Kingdom*, 1987 թվականի հուլիսի 8, կետ 63, Series A no. 121, *M.C. v. Bulgaria*, թիվ 39272/98, կետեր 148-153, ECHR 2003-XII, և *Cyprus v. Turkey* [GC], թիվ 25781/94, կետ 147, ECHR 2001-IV), որտեղ անհրաժեշտ է եղել հավաստել, որ Կոնվենցիայով երաշխավորված իրավունքները ոչ թե տեսական կամ պատրանքային են, այլ գործնական են և արդյունավետ (*Ilhan v. Turkey* [GC], թիվ 22277/93, կետ 91, ECHR 2000-VII): Մասնավորապես, Դատարանը Կոնվենցիայի 2-րդ և 3-րդ հոդվածները մեկնաբանել է որպես այս դրույթների նյութաիրավական կողմերի ենթադրյալ խախտման կապակցությամբ արդյունավետ քննություն իրականացնելու դատավարական պարտականություն սահմանող՝ հաշվի առնելով այս իրավունքների հիմնարար բնույթը (*McCann and Others*, տե՛ս վերը, կետեր 157-64, *Ergi v. Turkey*, 1998 թվականի հուլիսի 28, կետ 82, Reports 1998-IV, *Mastromatteo v. Italy* [GC], թիվ 37703/97, կետ 89, ECHR 2002-VIII, և *Assenov and Others v. Bulgaria*, 1998 թվականի հոկտեմբերի 28, կետեր 101-06, Reports 1998-VIII):

154. Դատարանը նշում է, որ արդյունավետ քննություն իրականացնելու կամ քաղաքացիական կամ քրեական վարույթ հարուցելու հնարավորություն ընձեռելու՝ պետության պարտականությունը, կոնկրետ գործին համապատասխան (*Calvelli and Ciglio v. Italy* [GC], թիվ 32967/96, կետ 51, ECHR 2002-I) Դատարանի նախադեպային իրավունքում կարող է դիտված լինել որպես 2-րդ հոդվածին պարտադիր բնորոշ

պարտականություն, որը *inter alia* պահանջում է, որպեսզի կյանքի իրավունքը «պաշտպանվի օրենքով»: Թեև նման պարտականության չկատարումը կարող է հետևանքներ ունենալ 13-րդ հոդվածով պաշտպանվող իրավունքների համար, սակայն 2-րդ հոդվածի դատավարական պարտականությունը հանդիսանում է առանձին պարտականություն (տե՛ս *Öneriildiz v. Turkey* [GC], թիվ 48939/99, կետ 148, ECHR 2004-XII և *İlhan*, տե՛ս վերը՝ կետեր 91-92):

155. Բժշկական անզգուշության ոլորտում 2-րդ հոդվածի իմաստով դատավարական պարտականությունը Դատարանի կողմից մեկնաբանվել է որպես առողջապահական ոլորտի աշխատակցի խնամքի և պատասխանատվության տակ գտնված անձի մահվան պատճառի և վերջինիս վերաբերող ցանկացած այլ պատասխանատվության պարզաբանման նպատակով արդյունավետ դատական համակարգի ձևավորման՝ պետության վրա դրված պարտականություն (տե՛ս վերը՝ *Calvelli and Ciglio*, կետ 49):

156. Դատարանը գտնում է, որ դատավարական պարտականությունը չի քննարկվում՝ հիմնվելով այն հանգամանքի վրա, թե արդյոք Պետությունը վերջնականապես պատասխանատու է ճանաչվել մահվան համար: Երբ ենթադրվում է, որ մահը պատճառվել է դիտավորյալ, միակ փաստը, որի մասին իշխանությունները տեղեկացված են, դա այն է, որ տեղի ունեցած մահը 2-րդ հոդվածի իմաստով *ipso facto* պարտականություն է առաջացնում իրականացնելու արդյունավետ պաշտոնական քննություն (*Yaşa v. Turkey*, 1998 թվականի սեպտեմբերի 2, կետ 100, *Reports* 1998-VI, *Ergi*, տե՛ս վերը՝ կետ 82, և *Söbheyla Aydın v. Turkey*, գանգատ թիվ 25660/94, կետ 171, 2005 թվականի մայիսի 24): Այն դեպքերում, երբ մահը դիտավորյալ չի պատճառվել և դատավարական պարտականությունը կիրառելի է, այս պարտականությունը կարող է սկսել գործել մահացած անձի հարազատների կողմից վարույթի հարուցման միջոցով (*Calvelli and Ciglio*, տե՛ս վերը՝ կետ 51 և *Vo v. France* [GC], թիվ 53924/00, կետ 94, ECHR 2004-VIII):

157. Բացի դրանից, քանի որ սովորաբար կասկածելի պայմաններում տեղի ունեցած մահը հանգեցնում է 2-րդ հոդվածով նախատեսված պարտականության առաջացման, այս պարտականությունը շարունակում է առկա լինել այն ժամանակահատվածում, որի ընթացքում ակնկալվում է, որ իշխանությունները ողջամտորեն կարող էին միջոցներ ձեռնարկել մահվան հանգամանքները պարզելու և դրա համար պատասխանատվություն սահմանելու նպատակով (տե՛ս, *mutatis mutandis*, *Brecknell v. the United Kingdom*, թիվ 32457/04, կետեր 66-72, 2007 թվականի նոյեմբերի 27 և *Hackett v. the United Kingdom*, (dec.) թիվ 34698/04, 2005 թվականի մայիսի 10):

158. Դատարանը նաև կշիռ է տալիս այն փաստին, որ 2-րդ հոդվածի իմաստով դատավարական պարտականությունների կատարման հարցը նյութաիրավական պարտականությունների կատարման հարցերից հետևողականորեն առանձին է քննել և համապատասխան դեպքերում գտել է, որ այդ կապակցությամբ առկա է 2-րդ հոդվածի խախտում (օրինակ՝ *Kaya v. Turkey*, 1998 թվականի փետրվարի 19, կետեր 74-78 և 86-92, *Reports* 1998-I, *McKerr v. the United Kingdom*, թիվ 28883/95, կետեր 116-61, ECHR 2001-III, *Scavuzzo-Hager and Others v. Switzerland*, թիվ 41773/98, կետեր 53-69 և 80-86, 2006 թվականի փետրվարի 7, և *Ramsahai and Others v. the Netherlands* [GC], թիվ 52391/99, կետեր 286-89 և 323-57 ECHR 2007-...): Որոշ դեպքերում, 2-րդ հոդվածի իմաստով դատավարական պարտականության կատարման հետ կապված դիմումի ընդունելիության հարցը քվեարկության ժամանակ տարբեր թվով ձայներ է հավաքել (տե՛ս, օրինակ, *Slimani v. France*, թիվ 57671/00, կետեր 41-43, 2004 թվականի հուլիսի 27 և *Kanlibaş v Turkey*, (dec.), թիվ 32444/96, 2005 թվականի ապրիլի 28): Ավելին, որոշ դեպքերում 2-րդ հոդվածի իմաստով դատավարական պարտականության խախտման վերաբերյալ հայտարարվել է 2-րդ հոդվածի իմաստով որևէ նյութաիրավական խախտման բացակայության պայմաններում (*Calvelli and Ciglio*, տե՛ս վերը՝ կետեր 41-57, *Byrzykowski v. Poland*, թիվ 11562/05, կետեր 86 և 94-118, 2006 թվականի հունիսի 27, և *Brecknell*, տե՛ս վերը՝ կետ 53):

159. Հակառակ դրան, Դատարանը եզրակացնում է, որ 2-րդ հոդվածի իմաստով արդյունավետ քննություն իրականացնելու դատավարական պարտականությունը վերաճել է առանձին և ինքնուրույն պարտականության: Թեև այն սկսվում է 2-րդ հոդվածի նյութաիրավական կողմերին վերաբերող գործողություններով, սակայն այն կարող է հանգեցնել *Blečić*-ի վճռի իմաստով (տե՛ս վերը՝ կետ 88) առանձին և անկախ «խախտման» հայտնաբերմանը: Այս առումով այն կարող է դիտվել որպես առանձնացվող պարտականություն, որը բխում է 2-րդ հոդվածից և կարող է պարտականություններ առաջացնել պետության համար, եթե անգամ մահը տեղի է ունեցել նախքան այդ սահմանային ժամկետը:

160. Այս մոտեցումն առկա է նաև Միավորված ազգերի կազմակերպության Մարդու իրավունքների կոմիտեի և, մասնավորապես, Մարդու իրավունքների միջամերիկյան դատարանի պրակտիկայում, որը, չնայած տարբեր դրույթների առկայությանը, ընդունում է *ratione temporis* իրավասությունն այն գործերով, որոնք կապված են իրենց ժամանակային իրավասության սահմաններից դուրս տեղի ունեցած մահվան դեպքերի հետ (տե՛ս վերը՝ կետեր 111-18):

161. Սակայն, հաշվի առնելով իրավական որոշակիության սկզբունքը՝ Դատարանի ժամանակային իրավասությունը՝ կապված սահմանային ժամկետից առաջ տեղի ունեցած մահերի կապակցությամբ 2-րդ հոդվածով նախատեսված դատավարական պարտականության կատարման հետ, անսահմանափակ չէ:

162. Նախ՝ պարզ է, որ երբ մահն առաջացել է նախքան սահմանային ժամկետը, Դատարանի ժամանակային իրավասության մեջ կարող է մտնել միայն այդ ժամկետից հետո կատարված դատավարական գործողությունները և/կամ դրսևորված անգործությունը:

163. Ապա, պետք է առկա լինի իրական կապ մահվան և պատասխանող պետության համար Կոնվենցիան ուժի մեջ մտնելու հանգամանքի միջև, որպեսզի 2-րդ հոդվածով սահմանված դատավարական պարտականությունն սկսի գործել:

Ուստի այս դրույթի համաձայն՝ պահանջվում են բազմաթիվ դատավարական գործողություններ – ինչը ներառում է ոչ միայն տվյալ անձի մահվան կապակցությամբ արդյունավետ քննության իրականացումը, այլ նաև մահվան պատճառների պարզման և պատասխանատու անձանց հայտնաբերման նպատակով համապատասխան վարույթի հարուցումը (*Vo*, տե՛ս վերը՝ կետ 89) – որոնք իրականացվել, պետք է կամ կարող են իրականացված լինել սահմանային ժամկետից հետո: Սակայն Դատարանը չի բացառում, որ որոշակի հանգամանքներում կապը կարող է նաև հիմնված լինել Կոնվենցիայի երաշխիքների և դրա հիմքում դրված արժեքների պաշտպանության իրական և արդյունավետ ձևերի առկայության հիմնավորման անհրաժեշտության վրա:

(iii) Սույն գործով վերոնշյալ սկզբունքների կիրառումը

164. 1994 թվականի հունիսի 28-ի իր հայտարարությամբ (տե՛ս վերը՝ կետ 105), Սլովենիան ճանաչել է անհատական դիմումների կապակցությամբ կոնվենցիոն մարմինների իրավասությունը «երբ [այս] իրավունքների ենթադրյալ խախտման վերաբերյալ փաստերը առկա են եղել Կոնվենցիան և դրա Արձանագրությունները Սլովենիայի Հանրապետության համար ուժի մեջ մտնելուց հետո»: Ուղղակի արտահայտություններով սահմանափակված լինելով՝ Սլովենիայի հայտարարությունը՝ հետադարձ ուժի անթույլատրելիության վերոնշյալ սկզբունքից բխող այս սահմանափակումից բացի, Դատարանի ժամանակային իրավասության համար որևէ այլ սահմանափակում չի նախատեսում:

165. Վերոնշյալ սկզբունքները սույն գործի հանգամանքների նկատմամբ կիրառելով՝ Դատարանը նշում է, որ դիմողների որդու մահը տեղի է ունեցել Սլովենիայի համար Կոնվենցիան ուժի մեջ մտնելուց մեկ տարուց փոքր-ինչ ավելի առաջ, մինչդեռ, նախնական քննությունից բացի, բոլոր քրեական և քաղաքացիական վարույթներն իրականացվել են այդ ժամկետից հետո: Քրեական վարույթը հարուցվել է համապատասխանաբար՝ 1996 թվականի ապրիլի 26-ին (տե՛ս վերը՝ կետ 23) դիմողների՝ 1995

թվականի նոյեմբերի 30-ի պահանջից հետո, իսկ քաղաքացիական դատավարություններն սկսվել են 1995 թվականին (տե՛ս վերը՝ կետ 48) և դեռևս չեն ավարտվել:

166. Դատարանը նշում է, որ Կառավարությունը չի վիճարկել այն, որ դիմողների դատավարական գանգատն էականորեն կապված է վերոնշյալ դատավարական ընթացակարգերի հետ, որոնք իրականացվել են Կոնվենցիան ուժի մեջ մտնելուց հետո և հստակ նպատակ են հետապնդել պարզելու դիմողների որդու մահվան հանգամանքները և դրա համար պատասխանատու անձանց:

167 Վերոգրյալի հիման վրա Դատարանը գտնում է, որ 2-րդ հոդվածի դատավարական կողմի ենթադրյալ խախտումը տեղավորվում է Դատարանի ժամանակային ընդդատության մեջ և, հետևաբար, այն իրավասու է քննելու գանգատի այս մասը: Այն կշարունակի պարզել, թե Սլովենիայի համար Կոնվենցիան ուժի մեջ մտնելուց հետո տեղի ունեցած դեպքերը վերհանում են, արդյոք, այդ դրույթի խախտումը:

2. Ներպետական ընթացակարգերի սպառումը

168. Մեծ պալատի առջև Կառավարությունը, հիմնվելով Պալատում վարույթի վերաբերյալ իր դիտարկումների վրա, առարկություն է ներկայացրել առ այն, որ դիմողները չեն սպառել ներպետական ընթացակարգերը: Այն առաջին հերթին վիճարկել է, որ գանգատը վաղաժամ է, քանի որ քաղաքացիական դատավարությունը դեռևս չի ավարտվել և որ քրեական և քաղաքացիական դատավարությունների ավարտից հետո դիմողները Սլովենիայի Սահմանադրության 26-րդ հոդվածի համաձայն՝ կարող են նաև վարույթների ընթացքում իրենց իրավունքների ենթադրյալ խախտման հիմքով քաղաքացիական հայց ներկայացնել պետության դեմ (տե՛ս, *Lukenda v. Slovenia*, թիվ 23032/02, կետ 9, ECHR 2005-X):

Երկրորդ, այն վիճարկել է, որ դիմողներն իրենց զրկել են անհիմն հետաձգումների վիճարկման ընթացակարգերի դիմելու հնարավորությունից:

Դիմողները վիճարկել են Կառավարության փաստարկները:

169. 2007 թվականի հունիսի 28-ի իր վճռում Պալատը գտել է, որ վարույթների տևողության հետ կապված ընթացակարգերը բավարար չեն եղել, քանի որ քննարկվել է ոչ միայն դատավարությունների տևողության հարցը, այլ նաև, թե ամբողջությամբ վերցրած՝ գործի հանգամանքներից ելնելով կարելի է ասել, որ պետությունը գործել է Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածով նախատեսված դատավարական պահանջներին համապատասխան (տե՛ս, վերը՝ *Byrzykowski*, կետ 90):

Ինչ վերաբերում է առարկությունների առաջին մասին, ապա Պալատը գտնում է, որ դիմողներն սպառել են քրեական դատավարությունում իրենց հասանելի բոլոր ընթացակարգերը: Ինչ վերաբերում է քաղաքացիական դատավարությանը, որը դեռևս չարունակվում է, ապա Պալատը գտնում է, որ Կառավարության առարկությունների այս մասը սերտորեն կապված է 2-րդ հոդվածի դատավարական կողմի կապակցությամբ դիմողների գանգատի էության հետ և, հետևաբար, դրա քննությունը պետք է միացվի սույն գործի հանգամանքներին:

170. Մեծ պալատը նշում է, որ իր առաջ վարույթի ընթացքում կողմերն իրենց գրավոր կամ բանավոր փաստարկներում չեն ներկայացրել 2-րդ հոդվածի կապակցությամբ ներպետական ընթացակարգերի սպառման վերաբերյալ որևէ նոր փաստարկ: Իր մասով, այն որևէ պատճառ չի տեսնում Պալատի կողմից որդեգրված մոտեցումից շեղվելու համար:

B. Հանգամանքները

1. Պալատի վճիռը

171. 2007 թվականի հունիսի 28-ի իր վճռում Պալատը որևէ մատնանշում չի գտել առ այն, որ պետության կողմից որևէ կերպ քննություն չի իրականացվել դիմողների որդու մահվան համար պատասխանատու անձանց քրեական և քաղաքացիական պատասխանատվությունը սահմանելու նպատակով: Պալատը քննության է առել այն

հարցը, թե ինչպես է այս ընթացակարգն աշխատել կոնկրետ հանգամանքներում: Այդ կապակցությամբ Պալատն անհրաժեշտ չի համարել առանձին որոշում կայացնել առ այն, թե արդյոք միջանկյալ քննությունների հանձնաժողովի կողմից մեղադրանքի մերժմամբ ավարտված քրեական վարույթներն արդյունավետ են եղել այն դեպքում, երբ դիմողները բժշկի և հիվանդանոցի դեմ նաև քաղաքացիական հայց են հարուցել: Այս կապակցությամբ Պալատը վկայակոչել է *Calvelli and Ciglio v. Italy* և *Vo v. France* (տե՛ս վերը) գործերով Ղատարանի վճիռները: Պալատը նշել է, որ քրեական վարույթները, ինչպես դա սովորաբար լինում է, սահմանափակված են եղել տվյալ բժշկի դեմ ներկայացված մեղադրանքի կապակցությամբ որոշման կայացմամբ և որ քաղաքացիական պատասխանատվության սահմաններն էականորեն ավելի լայն են եղել, քան քրեական պատասխանատվության սահմանները և պարտադիր կերպով չեն հենվել վերջինիս վրա:

172. Ինչ վերաբերում է դատական քննության արդյունավետությանը, ապա Պալատը գտնում է, որ նախքան քրեական վարույթով որոշման կայացումը քաղաքացիական վարույթի կասեցումը կարող է պատճառաբանված համարվել: Այն նշում է, որ թեև վարույթի կասեցման մասին որոշումը կայացվել է 1997թ. հոկտեմբերին, սակայն քաղաքացիական վարույթով գրեթե վեց տարվա ընթացքում որևէ քայլ չի ձեռնարկվել:

173. Բացի նրանից, որ անձին որևէ մեղադրանք չառաջադրելով ավարտված քրեական դատավարությունը տևել է մոտ հինգ տարի, հետագայում առաջին ատյանի քաղաքացիական դատարանի կողմից սույն գործով վճիռ կայացնելու համար պահանջվել է լրացուցիչ հինգ տարի: Այդ ժամանակահատվածի ընթացքում դիմողները դատավարական բնույթի բազմաթիվ դիմումներ են ներկայացրել, ինչպիսիք են, օրինակ, դատավորին և/կամ գործի ընդդատությունը փոփոխելու վերաբերյալ դիմումները, որոնցից շատերը նրանց վիճակի բարելավման որևէ հնարավորություն չեն ստեղծել: Սակայն, անգամ հաշվի առնելով վերոնշյալ դիմումների միջոցով դիմողների կողմից վարույթի տևողության երկարացման վրա ունեցած ազդեցությունը՝ Պալատը գտնում է, որ քաղաքացիական վարույթի իրականացման ձևը (օրինակ՝ գործը եղել է վեց տարբեր դատավորների վարույթում և մոտ տասներկու տարի տևելուց հետո դեռևս շարունակվում է) չի կարող դիտվել որպես արդյունավետ և, հետևաբար, որպես 2-րդ հոդվածով նախատեսված դատավարական պահանջները բավարարող:

2. Կողմերի փաստարկները

(a) Դիմողները

174. Դիմողները փաստարկել են, որ դատական համակարգը չի իրականացրել իրենց որդու մահվան պատճառի և դրա համար պատասխանատու անձանց բացահատմանն ուղղված արդյունավետ և արագ քննություն:

175. Նրանք քննադատել են քաղաքացիական վարույթի իրականացման եղանակը՝ փաստարկելով, որ իշխանությունները դժկամությամբ են քննել իրենց գործը և իրենց նկատմամբ խտրական վերաբերմունք են ցուցաբերել: Նրանք նաև իրենց անհամաձայնությունն են արտահայտել քաղաքացիական վարույթը կասեցնելու վերաբերյալ Կառավարության փաստարկին: Նրանց փաստարկների համաձայն՝ քրեական պատասխանատվության սահմանումը Քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի իմաստով գործի նախնական քննության ենթակա հարց չի հանդիսացել, հատկապես որ քաղաքացիական պատասխանատվությունը կարող է սահմանվել, եթե անգամ որևէ քրեական հանցագործություն չի կատարվել: Այն կարող է նաև բաշխվել տարբեր կողմերի միջև և կապված լինել վնասի տարբեր մասերի հետ:

176. Դիմողը քննադատել է նաև կոնկրետ դատավորների վարույթից հեռացնելու վերաբերյալ իրենց պահանջներին դատարանների կողմից արձագանքելու եղանակը, ինչպես նաև այն վերաբերմունքը, որն իրենց վարքագծով և դիմողների ու իշխանության հետ իրենց հաղորդակցության մեջ ցուցաբերել են դատավորներից ոմանք:

177. Մեծ պալատի առջև արված դատողություններում դիմողները քննադատել են բժիշկ Ս.Ե.-ին մեղադրանք առաջադրելուց հանրային դատախազի կողմից համառոտ-րեն հրաժարվելը: Մեծ պալատի առջև իրենց դատողություններում դիմողները քննադատել են բժիշկ Ս.Ե.-ին մեղադրանք առաջադրելուց՝ հանրային դատախազի անզիջում հրաժարումը: Այս կապակցությամբ նրանք շեշտել են, որ Մարիբորի շրջանային դատարանի 1999 թվականի հունվարի 12-ի որոշումը վկայում է այն մասին, որ առկա է եղել հիմնավոր կասկած առ այն, որ կատարվել է հանցագործություն: Հանրային դատախազի՝ քննությունը շարունակելու ցանկության բացակայության արդյունքում դիմողներին այլ բան չէր մնում, քան ստանձնել մեղադրանքի պաշտպանությունը, և դրա հետևանքով նրանք անբարենպաստ վիճակի մեջ են հայտնվել: Բացի դրանից, իշխանություններից ավելի քան յոթ տարի է պահանջվել գործը քննելու ու մեղադրանքի վերաբերյալ որոշում կայացնելու համար, և քրեական վարույթը որևէ էական արդյունք չի տվել:

178. Մեծ պալատի առջև իրենց բանավոր փաստարկներում դիմողները կենտրոնացել են նաև Սլովենիայում բժշկական անփութության վերաբերյալ գործերի քննության մեջ ներգրավված դատաբժշկական փորձագետների անկողմնակալության հարցի վրա՝ փաստարկելով, որ Սլովենիայում շատ քիչ թվով բժիշկներ կան և այն, որ Սլովենիայի բժիշկները, այդ թվում՝ դատաբժշկական փորձագետները, նույն առևտրային միավորման (FIDES-ի) անդամ են, ինչը դժվարեցնում է նրանց լիակատար անկողմնակալության ապահովումը: Դիմողների գործով վերոնշյալ առևտրային միավորումը դիմողներից պահանջել է փոխհատուցել Մարիբորի շրջանային և բարձր դատարաններում բժիշկ Ս.Ե.-ին իրավական օգնություն ապահովելու համար կատարված ծախսերը: Դիմողները փաստարկել են նաև, որ պետք է կասկածի տակ դրվեն Բժշկական տրիբունալի կողմից իրականացված վարույթները, որոնց կողմ են հանդիսացել միայն մեղադրվող բժիշկը և Բժշկական ասոցիացիայի հանձնակատարը:

179. Դիմողները կարծիք են արտահայտել այն մասին, որ Սլովենիայի քաղաքացիական և քրեական դատարաններում, ընդհանուր առմամբ, առկա է եղել անզգուշությամբ մահ պատճառելու համար մեղավոր բժիշկների դեմ որոշում չկայացնելու միտում:

(b) Կառավարությունը

180. Կառավարության փաստարկներում Պալատը գտավ 2-րդ հոդվածի խախտում այն հիմքով, որ և՛ քրեական, և՛ քաղաքացիական վարույթները ոչ արդյունավետ են եղել: Դիմողների որդու մահվան փաստի կապակցությամբ իրականացված նախաքննությունը և, մասնավորապես, հետագա քրեական վարույթներն ամբողջությամբ բավարարել են 2-րդ հոդվածով նախատեսված դատավարական պարտականությունը: Մինչդեռ քրեական դատավարությունների իրականացման ժամանակ ղեկավար նշանակություն են ունեցել օբյեկտիվ ճշմարտության և պաշտոնականության սկզբունքները, որոնք չեն եղել քաղաքացիական դատավարություններում: Այդ սկզբունքի պատճառով քաղաքացիական դատավարություններում չեն ապահովվել Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածով սահմանված դատավարական պարտականությունները:

181. Կառավարությունը նշել է, որ դիմողների որդու մահվանից հետո ձեռնարկված առաջին միջոցը կիրառվել է նախքան Կոնվենցիայի ուժի մեջ մտնելը: Նա փաստարկել է, որ 2-րդ հոդվածի դատավարական կողմի քննության ժամանակ Դատարանը պետք է հաշվի առներ քննության՝ այդ ժամանակ առկա վիճակը և դրա միջոցով հայտնաբերված հանգամանքները: Բացի դրանից, դիմողների կողմից հարուցված քրեական վարույթները չեն հանգեցրել նախնական քննության եզրահանգումից տարբերվող որևէ այլ եզրակացության: Մեծ պալատում ներկայացրած իր բանավոր փաստարկներում Կառավարությունը վիճարկել է նաև այն, որ հանրային դատախազն իրականացրել է բազմակողմանի վերահսկողություն մեղադրանքը չպաշտպանելու

վերաբերյալ 1997 և 1999 թվականների որոշումների նկատմամբ՝ հավելելով, որ այն փաստը, որ ի վերջո քրեական վարույթն իրականացնող դատարանը չի հաստատել մեղադրանքը՝ դրանով իսկ հաստատելով հանրային դատախազի որոշման իրավացիությունը:

182. Կառավարությունը քննադատել է Պալատի վճռի անհստակությունը, որը վերաբերում է քրեական դատավարության ընթացքում թույլ տրված ենթադրյալ խախտումներին: Այն փաստարկել է, որ քրեական վարույթների հիմնական մասը, որոնք ավարտվել են 2000 թվականի դեկտեմբերի 20-ի որոշմամբ, իրականացվել են որքան հնարավոր է արագ՝ հաշվի առնելով գործի բարդությունը, մասնավորապես այն, որ պահանջվել է երկար քննություն՝ այդ թվում՝ Սլովենիայից և արտասահմանից տարբեր փորձագետների ներգրավում, ինչպես նաև դեպքերի ընթացքի ժամանակագրական վերականգնում: Քրեական վարույթի ընթացքում որևէ էական խախտում կամ ձգձգում առկա չի եղել: Ներպետական դատարանները մանրամասն քննություն են իրականացրել պարզելու համար դիմողների որդու մահվան հանգամանքները և բժշկին այդ կապակցությամբ քրեական պատասխանատվության ենթարկելու հիմքերի առկայությունը:

183. Կառավարությունը մեկնաբանել է նաև քրեական վարույթների ընթացքում դիմողների ունեցած ապացուցման պարտականության հարցը: Նա նշել է, որ որպես «լրացուցիչ» մեղադրող՝ դիմողները պարտավոր էին պահպանել քրեական վարույթների հիմնարար նպատակը, դրա ընթացքում կիրառվող կանոնները և, մասնավորապես, երաշխիքները, որոնք նպատակ են հետապնդել ապահովել մեղադրյալի իրավունքների պաշտպանությունը:

184. Կառավարության փաստարկները վերաբերել են նաև դիմողների՝ քրեական վարույթների ընթացքում սահմանադրական բողոք ներկայացնելու իրավունքի հարցին: Նա նշել է, որ այս ընթացակարգը քրեական դատավարությունում տուժող կողմի համար «բաց» չէ բազմաթիվ լեգիտիմ պատճառներով, ներառյալ՝ *non bis in idem* սկզբունքը:

185. Ինչ վերաբերում է գործնականում քրեական վարույթների ընդհանուր արդյունավետությանը, ապա Կառավարությունը վկայակոչել է Սլովենիայի դատարանների կողմից տրամադրված տեղեկությունները, որոնք վկայում են այն մասին, որ ենթադրյալ բժշկական անփութության հետևանքով առաջացած մահվան վերաբերյալ գործերով «լրացուցիչ» մեղադրանքի ինստիտուտը հազվադեպ է կիրառվել: Նման գործերով, որպես կանոն, մեղադրանքը պաշտպանվել է հանրային դատախազի կողմից: Ի հիմնավորումն այդ փաստարկի, Կառավարությունը ներկայացրել է տվյալներ, որոնց համաձայն՝ բժշկական անփութության վերաբերյալ վերջին տասներկու գործերով անզուլության մահ պատճառելու փաստի առթիվ քրեական վարույթ հարուցվել է հանրային դատախազի կողմից: Միայն երկու գործով է տուժող կողմը հետագայում ստանձնել մեղադրանքի պաշտպանությունը:

186. Անդրադառնալով քաղաքացիական պատասխանատվության հարցին՝ Կառավարությունը պնդել է, որ Պարտավորությունների վերաբերյալ օրենքը և Պարտավորությունների վերաբերյալ օրենսգիրքը կյանքի իրավունքի արդյունավետ պաշտպանության հնարավորություն են նախատեսում: Ի հիմնավորումն իր փաստարկի, նա ներկայացրել է ենթադրյալ բժշկական սխալի վերաբերյալ հինգ գործերով 1998-ից 2003 թվականների ընթացքում կայացված վճիռների պատճեններ: Այս գործերից չորսով առողջապահական հիմնարկները պարտավորեցվել են փոխհատուցել հայցվորներին պատճառված վնասները: Կառավարությունը նաև ներկայացրել է առողջապահական հիմնարկների դեմ հարուցված 124 հայցերը, որոնք 1995-ից 2004 թվականների ընթացքում ներկայացվել են Լյուբլյանայի և Սարիբորի շրջանային դատարաններ, և որոնցից 27-ը վերջնական լուծում են ստացել (*pravnomočno končanih*): Մնացյալ մասը, ներառյալ՝ 6 գործ 1995 թվականից, դեռևս քննվում են առաջին կամ երկրորդ ատյանի դատարանների կողմից:

187. Ինչ վերաբերում է սույն գործին, ապա Կառավարությունը փաստարկել է, որ դատարաններին ներկայացված խնդիրը շատ բարդ է եղել: Ի լրումն դրա, դիմողների վարքագիծը, մասնավորապես վճիռների անընդհատ բողոքարկումը և ընդդատությունը փոփոխելու վերաբերյալ միջնորդությունների ներկայացումը խոչընդոտել են դատավարության պատշաճ ընթացքին: Կառավարությունը գտել է, որ այսքան մեծ թվով պահանջների և միջնորդությունների ներկայացումը պայմանավորված չի եղել գործի օբյեկտիվ հանգամանքներով: Սեղադրանքի պաշտպանության ստանձնումից հետո բացառապես դիմողներն են պատասխանատու վարույթի ձգձգման համար:

188. Քաղաքացիական պատասխանատվությունը հիմնված չէ միայն քրեական պատասխանատվության սահմանման վրա, և քաղաքացիական դատարանները, մասնավորապես, սահմանափակված չեն պատասխանողի՝ արդարացված լինելու հանգամանքով: Ինչ վերաբերում է քաղաքացիական վարույթների կասեցմանն այն դեպքում, երբ քաղաքացիական դատարանները պարտավոր չէին սպասել քրեական վարույթների ավարտին, ապա քաղաքացիական դատարաններն իրավասու են առանձին գործերով դիմել այդ քայլին: Սույն գործով քաղաքացիական վարույթը կասեցնելու վերաբերյալ որոշումը հիմնավորված էր՝ հաշվի առնելով ապացույցների ձեռքբերման երկարատև գործընթացը, որը միաժամանակ տեղի էր ունենում քրեական դատարանում: Բացի դրանից, դիմողներն այդ որոշումը չեն բողոքարկել:

189. Կառավարությունը նաև փաստարկել է, որ Պալատը սխալվել է՝ ամրագրելով, որ «դատարանը մոտ վեց տարի որևէ բան չի արել», քանի որ վարույթների կասեցումից և վերսկսումից հետո ընդամենը երեք տարի և յոթ ամիս է անցել: Բացի դրանից, Կառավարությունը գտել է, որ արդարացված չի եղել Պալատի կողմից այն հանգամանքի շեշտումը, որ ընդհանուր առմամբ վեց դատավոր են քննել գործը և արդյունքում սահմանել դրա համար Պետության պատասխանատվությունը: Ազգային դատարանները գործել են բացառապես ներպետական օրենսդրությամբ համապատասխան և դիմողների պահանջների ու միջնորդությունների վերաբերյալ որոշում են կայացրել հնարավորինս արագ: Ինչ վերաբերում է երկու դատավորի, որոնց հայտնված բացարկը բավարարվել է, ապա նրանց վարույթից հեռացնելու հանգամանքներն ամբողջությամբ կապված են եղել դիմողների հետ:

190. Կառավարության՝ Մեծ պալատում ներկայացրած փաստարկներից բխում է նաև, որ վերջինս վիճարկում է սույն գործով Օմբուդսմենի դիրքորոշումները, մասնավորապես, նրանք, որոնք վերաբերում են վարույթների կասեցմանը և 2003 թվականի հոկտեմբերի 28-ի լսման իրականացմանը: Նա փաստարկել է նաև այն, որ ներպետական օրենսդրության իմաստով Օմբուդսմենն իրավասություն չունի միջամտելու դեռևս չավարտված ներպետական վարույթներին, բացառությամբ այն դեպքերի, երբ առկա է վարույթի ոչ պատշաճ ձգձգում կամ իշխանության ակնհայտ չարաշահում: Նմանապես, Եվրոպական դատարանն իրավունք չունի քննել, թե արդյոք ներպետական դատարանների կողմից ապացույցների ձեռքբերման եղանակը պատշաճ է եղել, թե՛ ոչ:

191. Մեծ պալատի առջև ներկայացված իր փաստարկներում Կառավարությունը նաև վկայակոչել է Բժշկական տրիբունալում իրականացված վարույթները՝ հիմնավորելու համար կյանքի իրավունքի պաշտպանության համակարգի արդյունավետությունը: Նա բացատրել է, որ տրիբունալն իրավասու է սահմանել բժշկի կողմից թույլ տրված հնարավոր սխալի առկայությունը: Եվ դրա արդյունքում կիրառել կարգապահական միջոցներ, այդ թվում արտոնագրի կասեցում կամ վերացում: Նա հավելել է, որ դիմողներն իրենք են զրկել իրենց այդ ընթացակարգին դիմելու հնարավորությունից:

3. Մեծ պալատի գնահատականը

(a) Համապատասխան սկզբունքները

192. Ինչպես բազմիցս նշվել է Դատարանի կողմից՝ 2-րդ հոդվածով նախատեսված դատավարական պարտականությունը պահանջում է պետությունից ձևավորել արդյունավետ, անկախ դատական համակարգ, որպեսզի հնարավոր լինի պարզել պետական կամ մասնավոր ոլորտում աշխատող բժշկի հսկողության տակ գտնվող հիվանդի մահվան պատճառը և պատժվեն դրա համար պատասխանատու անձինք (ի թիվս այլ աղբյուրների, տե՛ս վերը՝ *Calvelli and Ciglio*, կետ 49, և *Powell v. the United Kingdom*, (dec.), գանգատ թիվ 45305/99, ECHR 2000-V):

193. Դատարանը կրկնում է, որ այս դատավարական պարտականությունը վերաբերում է ոչ միայն արդյունքին, այլ նաև միջոցներին (*Paul and Audrey Edwards v. the United Kingdom*, գանգատ թիվ 46477/99, կետ 71, ECHR 2002-II):

194. Եթե անգամ Կոնվենցիան, որպես այդպիսին, չի երաշխավորում երրորդ անձանց նկատմամբ քրեական վարույթ հարուցելու իրավունքը, Դատարանը բազմիցս ասել է, որ 2-րդ հոդվածով պահանջվող՝ արդյունավետ դատական համակարգը կարող է, և որոշակի հանգամանքներում պետք է ներառի քրեական օրենսդրությանը դիմելու իրավունք: Սակայն, եթե կյանքի կամ անձնական անձեռնմխելիության իրավունքի խախտումը դիտավորությանը չի կատարվել, ապա արդյունավետ դատական համակարգ ձևավորելու վերաբերյալ՝ 2-րդ հոդվածով սահմանված դատավարական պարտականության հիման վրա անհրաժեշտաբար չի պահանջվում յուրաքանչյուր գործով քրեական օրենսդրությանը նախատեսված ընթացակարգ իրականացնել (*Mastromatteo*, տե՛ս վերը՝ կետ 90): Հաշվի առնելով բժշկական անփութության առանձնահատուկ բնույթը՝ պարտականությունը կարող է, օրինակ, կատարված համարվել, եթե իրավական համակարգը տուժողներին հնարավորություն է տալիս կամ առանձին, կամ քրեական վարույթի հետ փոխկապակցված քաղաքացիական վարույթ հարուցել, որի արդյունքում կարող է սահմանվել տվյալ բժիշկների պատասխանատվությունը և համապատասխան քաղաքացիական փոխհատուցում տրամադրելու պարտականությունը, ինչպիսին է վնասների փոխհատուցման պարտականությունը և/կամ որոշման հրապարակումը: Կարող են նաև կարգապահական պատասխանատվության միջոցներ նախատեսվել (*Calvelli and Ciglio*, տե՛ս վերը՝ կետ 51, և *Vo*, տե՛ս - վերը՝ կետ 90):

195. Անհապաղության և ողջամիտ արագության վերաբերյալ պահանջի առկայությունն այս ենթատեքստում ենթադրվում է: Եթե անգամ առկա են որոշակի հանգամանքներ և բարդություններ, որոնք կոնկրետ իրավիճակում խոչընդոտում են քննության ընթացքը, իշխանությունների կողմից դրան տրված արագ արձագանքն էական նշանակություն ունի դրանց՝ օրենքին համապատասխանելու նկատմամբ հասարակական վստահության ապահովման և ապօրինի գործողությունների կատարման համաձայնության գալու կամ դրանց նկատմամբ հանդուրժողական վերաբերմունք դրսևորելու դեպքերի կանխման համար (տե՛ս վերը՝ *Paul and Audrey Edwards*, կետ 72): Նույնը կիրառելի է բժշկական անփութության հետ կապված՝ 2-րդ հոդվածի վերաբերյալ գործերի նկատմամբ: Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածով սահմանված պետության պարտականությունը չի համարվի կատարված, եթե ներպետական օրենսդրությանը նախատեսված պաշտպանությունը գոյություն ունենա միայն տեսականորեն. բացի դրանից, այն պետք է նաև արդյունավետ գործի պրակտիկայում, իսկ դա ենթադրում է գործի արագ, առանց ոչ անհրաժեշտ ձգձգումների քննության առկայություն (տե՛ս - վերը՝ *Calvelli and Ciglio*, կետ 53, *Lazzarini and Ghiacci v. Italy* (dec.), գանգատ թիվ 53749/00, 2002 թվականի նոյեմբերի 7, և *Byrzykowski*, տե՛ս վերը՝ կետ 117):

196. Ի վերջո, անկախ յուրաքանչյուր գործով Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածով ամրագրված իրավունքների պաշտպանության խնդրի առկայությունից, առավել ընդհանուր գնահատականները պահանջում են, որպեսզի հիվանդանոցներում տեղի ունեցած մահերի վերաբերյալ գործերը քննվեն անհապաղ: Փաստերի և բժշկական օգ-

նություն ցույց տալու ժամանակ թույլ տված հնարավոր սխալների իմացությունն էական նշանակություն ունի տվյալ հիմնարկների և բժշկական անձնակազմի կողմից հնարավոր թերությունները վերացնելու և նման սխալներն ապագայում կանխելու համար: Նման գործերի անհապաղ քննությունը, հետևաբար, կարևոր նշանակություն ունի բժշկական ծառայությունից օգտվող բոլոր անձանց անվտանգության համար (տե՛ս վերը՝ *Byrzykowski*, կետ 117):

(b) Վերոնշյալ սկզբունքների կիրառումը սույն գործով

197. Դատարանը նշում է, որ այն հանգամանքը, որ դիմողների որդու վիճակն սկսել է էականորեն վատանալ հիվանդանոցում և որ նրա մահը հնարավոր է կապված լինի ստացած բժշկական օգնության հետ, չի վիճարկվել ո՛չ Դատարանում, ո՛չ ներպետական վարույթների ընթացքում: Այս Դատարանն արձանագրում է դիմողների փաստարկն այն մասին, որ իրենց որդու մահը տեղի է ունեցել բժշկի անփութության պատճառով: Սրանից հետևում է, որ պետությունը պարտավոր է ապահովել, որպեսզի մահվան կապակցությամբ հարուցված վարույթները համապատասխանեն Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածով սահմանված դատավարական պարտականությանը:

198. Այս կապակցությամբ Դատարանը նշում է, որ դիմողները կիրառել են երկու իրավական ընթացակարգ՝ նպատակ ունենալով պարզել իրենց որդու մահվան հանգամանքները և դրա համար պատասխանատու անձանց: Նախնական քննությունից հետո նրանք բժիշկ Մ.Ե.-ի նկատմամբ քրեական վարույթ են հարուցել, իսկ փոխհատուցում ստանալու նպատակով քաղաքացիական վարույթ են սկսել երկուստեք՝ հիվանդանոցի ու բժշկի նկատմամբ:

199. Չնայած որ մահվան փաստի կապակցությամբ որևէ կարգապահական վարույթ չի հարուցվել, Կառավարությունը չի հիմնավորել, որ Բժշկական տրիբունալում նման վարույթը (որի մասին Կառավարությունը նշել է Պալատում (տե՛ս վերը՝ կետ 191)) այդ ժամանակ կարող էր արդյունավետ ընթացակարգ համարվել:

200. Ինչ վերաբերում է քրեական վարույթներին, ապա Դատարանն արձանագրում է, որ Լյուբլյանայի դատական բժշկության ինստիտուտի դատաբժշկական եզրակացությունը կազմվել է մահվանից շատ կարճ ժամանակ անց: Հետագայում հանրային դատախազը հրաժարվել է բժշկի դեմ քրեական վարույթ հարուցել: Քրեական վարույթները հարուցվել են դիմողների պահանջով և իրականացվել են վերջիններիս՝ որպես «լրացուցիչ» մեղադրողների կողմից: Այս կապակցությամբ անհրաժեշտ է նշել, որ դիմողներն առաջին հերթին պահանջել են քրեական քննություն իրականացնել բժիշկ Մ.Ե.-ի՝ 1994 թվականի օգոստոսի 1-ի վարքագծի կապակցությամբ: Քննություն իրականացնելու առաջին որոշումը վերացվել է 1994 թվականի դեկտեմբերին: 1995 թվականի նոյեմբերի 30-ին, բժշկական նոր եզրակացությունն ստանալուց հետո, դիմողների կողմից ներկայացված մեկ այլ պահանջը բավարարվել է և քննությունը 1996 թվականի ապրիլի 26-ին՝ դիմողների որդու մահից գրեթե երեք տարի և դիմողների կողմից առաջին պահանջի ներկայացումից գրեթե երկու տարի հետո, վերաբացվել է: 1996 թվականին սկսվելուց հետո այդ վարույթները շարունակվել են ավելի քան չորս տարի, որի ընթացքում՝ 1997 թվականի փետրվարի 28-ին մեղադրանք առաջադրելուց հետո, գործը երկու անգամ ուղարկվել է հետագա քննության: Գործի քննությունը վերջնականապես ավարտվել է միջանկյալ քննությունների հանձնաժողովի 2000 թվականի հոկտեմբերի 18-ի որոշմամբ:

201. Բացի դրանից, չնայած հանրային դատախազի՝ քրեական վարույթ հարուցելուց շարունակաբար հրաժարվելուն (տե՛ս վերը՝ կետեր 18, 26 և 39), ներպետական դատարանները գտել են, որ առկա են բավարար հիմքեր քննություն սկսելու համար (տե՛ս վերը՝ կետ 23) և բավական լուրջ ծավալի ապացույցներ, այդ թվում՝ դատաբժշկական եզրակացություններ են հավաքվել: Քրեական վարույթն իրականացրել և քննության «բեռը» կրել են դիմողները:

202. Դատարանը կոչված չէ որոշելու, թե արդյոք սույն գործով քրեական վարույթները պետք է իրականացվեին *ex-officio* կամ պարզելու, թե ինչ քայլեր պետք է ձեռ-

նարկեր հանրային դատախազը, քանի որ 2-րդ հոդվածի իմաստով դատավարական պարտականությունն անվերապահորեն չի պահանջում, որպեսզի պետությունը նման գործերով քրեական վարույթ իրականացնի (տե՛ս վերը՝ կետ 194), եթե անգամ պարզ է, որ նման վարույթներն ինքնին կարող են կատարել 2-րդ հոդվածով սահմանված պահանջները: Յետևաբար, Դատարանը սահմանափակվում է այն հարցի քննարկմամբ, թե քրեական վարույթները, մասնավորապես քննությունը, եղել են չափազանց երկար և որ ո՛չ դիմողների վարքագիծը, ո՛չ գործի բարդությունը բավարար հանգամանքներ չեն բացատրելու համար նման տևողությունը:

203. Ի տարբերություն Կառավարության, Դատարանն էական է համարում այն, որ դիմողները քաղաքացիական վարույթ են հարուցել, որի միջոցով նրանք կարող էին մրցակցային հիմունքներով պարզել կոնկրետ բժիշկների կամ հիվանդանոցի պատասխանատվության հարցը և ստանալ համապատասխան քաղաքացիաիրավական փոխհատուցում (*mutatis mutandis*, տե՛ս վերը՝ *Powell* և *Vo*, կետ 94): Յնարահայտ է, որ քաղաքացիական պատասխանատվության շրջանակներն էականորեն ավելի լայն են, քան քրեական պատասխանատվության շրջանակները և առաջինն անվերապահորեն չի հիմնվում երկրորդի վրա: Քաղաքացիական վարույթները հարուցվել են 1995 թվականի հուլիսի 6-ին և ավելի քան տասներեք տարի տևելուց հետո դեռևս շարունակվում են Սահմանադրական դատարանում (տե՛ս վերը՝ կետ 78):

204. Ինչպես իրավամբ նշվել է Կառավարության կողմից, քաղաքացիական վարույթները երեք տարի յոթ ամիս կասեցված են եղել՝ սպասելով մինչև դիմողների կողմից զուգահեռաբար իրականացվող քրեական վարույթները կավարտվեն (տե՛ս վերը՝ կետեր 52-58): Սակայն նախքան պաշտոնական կասեցումը, երկու տարվա ընթացքում քաղաքացիական վարույթները փաստորեն դադարեցված են եղել (տե՛ս վերը՝ կետեր 49-52):

205. Դատարանը հաշվի է առնում այն հանգամանքը, որ քրեական վարույթներով ձեռք բերված ապացույցները կարող են նշանակություն ունենալ նույն փաստի կապակցությամբ հարուցված քաղաքացիական վարույթով որոշում կայացնելու համար: Յետևաբար, այն չի գտնում, որ քաղաքացիական վարույթների կասեցումն ինքնին սույն գործով անհիմն է եղել: Դրա հետ մեկտեղ, այն շեշտում է, որ կասեցումը ներպետական իշխանություններին չի ազատում գործն արագ քննելու իրենց պարտականությունից: Այս կապակցությամբ Դատարանը վկայակոչում է քրեական վարույթների իրականացման վերաբերյալ իր վերոնշյալ դատողությունները: Ի լրումն, այն նաև նշում է, որ քաղաքացիական դատարանը, որտեղ դիմողների գործը դեռևս քննվում է, պատասխանատու է քաղաքացիական վարույթի իրականացման համար և, հետևաբար, վարույթների վերաբացման հարցի լուծման ժամանակ պետք է գնահատեր, թե արդյոք շարունակական կասեցումը գերակշռում է արագության պահանջի նկատմամբ:

206. Ապա Դատարանը նշում է, որ քաղաքացիական վարույթների՝ կասեցված լինելու ընթացքում քրեական վարույթով ձեռք է բերվել փորձագետի եզրակացություն: Այս ապացույցը հասանելի է եղել քաղաքացիական դատարանին քաղաքացիական վարույթների վերաբացման ժամանակ: Վերոգրյալի հիման վրա, ինչպես նաև հաշվի առնելով քաղաքացիական վարույթի ընթացքում հետագայում ձեռնարկված քայլերը՝ Դատարանը գտնում է, որ, այդ պահից սկսած, այն ժամանակի տևողությունը, որն անհրաժեշտ է եղել քաղաքացիական վարույթն ավարտելու համար, չի կարող այլևս - հիմնավորվել գործի առանձնակի բարդության վկայակոչմամբ: Այն գտնում է, սակայն, որ քրեական վարույթների ավարտից հետո ներպետական դատարաններին անհրաժեշտ է եղել ևս հինգ տարի ութ ամիս՝ դիմողների քաղաքացիական հայցի վերաբերյալ որոշում կայացնելու համար:

207. Այս կապակցությամբ Դատարանը նշում է, որ այդ ժամանակահատվածի ընթացքում դիմողները բազմիցս բացարկ են հայտնել իրենց գործը քննող դատավորներին և ընդդատությունը փոխելու վերաբերյալ մի քանի միջնորդություն են ներկայացրել: Այս քայլերից շատերը ոչ անհրաժեշտ ձգձգումների պատճառ են դարձել և որևէ

ազդեցությունն չեն ունեցել իրավիճակի շտկման վրա: Սակայն դիմողների պահանջներից մի քանիսը հիմնավոր են եղել: Օրինակ՝ ընդդատությունը փոխելու վերաբերյալ երկրորդ միջնորդությունը բավարարվել է և դրա արդյունքում գործը փոխանցվել է Մարիբորի շրջանային դատարան: Դիմողները հաջողության են հասել նաև այն երկու դեպքերում, երբ պահանջել են վարույթից հեռացնել առանձին դատավորների, թեև կարող է թվալ, թե այդ դատավորները վարույթից հեռացել են միանշանակ իրենց սեփական նախաձեռնությամբ:

208. Դատարանն ընդունում է, որ ընդդատությունը փոխելու և առանձին դատավորների վարույթից հեռացնելու վերաբերյալ պահանջները որոշակի չափով ձգձգել են դատավորությունը: Սույն գործով, սակայն, այն գտնում է, որ ձգձգումները, որոնք տեղի են ունեցել կասեցումը դադարեցնելուց հետո, շատ դեպքերում անհիմն են եղել: Օրինակ, դիմողների՝ 2001 թվականի հունիսի 11-ի պահանջի հիման վրա ընդդատությունը փոխելուց հետո ինն ամսվա ընթացքում որևէ լսում չի իրականացվել (տե՛ս վերը՝ կետեր 59-60): 2002 թվականի ապրիլի 3-ի լսումից հետո վարույթը մոտ չորս ամիս «նիրհել» է, քանի որ դատարանները, ենթադրաբար, քննարկել են դատավորներին վարույթից հեռացնելու վերաբերյալ դիմողների միջնորդությունները: Արդյունքում՝ դատավոր Մ.Տ.Զ.-ն է հեռացվել վարույթից: Հետագա տասն ամիսների ընթացքում դատարանների կողմից կատարված միակ գործողությունը եղել է ընդդատության փոփոխության վերաբերյալ միջնորդությունը մերժելը. որևէ այլ քայլ չի ձեռնարկվել (տե՛ս վերը՝ կետեր 61-63): Ի լրումն դրա, 2005 թվականի մարտի 23-ին և 24-ին նշանակված լսումների հետաձգումից հետո, և չնայած վարույթն արագացնելու վերաբերյալ դիմողների՝ 2005 թվականի մայիսի 4-ի նամակի առկայությանը, դատարանների կողմից նոր լսում նշանակելու համար պահանջվել է տասն ամիս, հավանաբար այն պատճառով, որ գործով վարույթի իրականացումն ստանձնել էր այլ դատավոր (տե՛ս վերը՝ կետեր 67-70): 2006 թվականի հունվարի 31-ին դատավոր Դ.Մ.-ին վարույթից հեռացնելուց հետո չորս ու կես ամիս է անցել նախքան նոր դատավորի կողմից 2006 թվականի հունիսի 16-ին հաջորդ լսումն իրականացնելը (տե՛ս վերը՝ կետեր 70-72): Որևէ նշանակություն չունի այն, որ այդ լսումից հետո նոր դատավորի կողմից առաջին ատյանում վարույթն ավարտվել է երեք ամսից պակաս ժամկետում (տե՛ս վերը՝ կետ 73):

209. Սույն գործի քննության ժամանակ Դատարանը չէր կարող ուշադրություն չդարձնել Օմբուդսմենի հանրային զեկույցներին և վարույթների իրականացման կապակցությամբ նրա միջամտություններին (տե՛ս վերը՝ կետեր 81-85): Դրանցում արտացոլված հանգամանքները հնարավոր է, որ ազդած լինեն վարույթների իրականացման ձևի նկատմամբ դիմողների անվստահության վրա և դատավորներին ու նրանց՝ դատարանին բազմիցս ներկայացված բացարկներից մի քանիսի ներկայացման դրդապատճառ հանդիսացած լինեն: Ինչ վերաբերում է Կառավարության այն փաստարկին, որ Օմբուդսմենն իրավասու չէ միջամտել խնդրահարույց ներպետական դատավարություններին (տե՛ս վերը՝ կետ 190), ապա Դատարանն այն կարծիքի է, որ իր իրավասության մեջ չի մտնում ներպետական օրենսդրության իմաստով Օմբուդսմենի լիազորությունների հետ կապված հարցի լուծումը, առավել ևս, որ այն որևէ առնչություն չունի դիմողների բողոքի հետ:

210. Ի վերջո, Դատարանը գտնում է, որ դիմողների գործի համար չի կարող բավարար համարվել այն, որ վերջինս միայն առաջին ատյանի վարույթի կարգով քննվել է վեց տարբեր դատավորի կողմից: Թեև այն ընդունում է, որ ներպետական դատարաններն իրենց զբաղեցրած դիրքով կարող են ավելի ճիշտ գնահատական տալ այն հարցին, թե այս կամ այն դատավորը կարող է, արդյոք, քննել կոնկրետ գործը, թե՛ ոչ, դրա հետ մեկտեղ, սակայն Դատարանը երբևէ չի նշել, որ գործը քննող դատավորի հաճախակի փոփոխությունը, անկասկած, խոչընդոտելու է գործի քննության արդյունավետությանը: Այս կապակցությամբ Դատարանը գտնում է, որ Պետությունը պետք է իր դատական համակարգն այնպես կազմավորի, որպեսզի դատարանները համապատասխանեն Կոնվենցիայի պահանջներին, այդ թվում՝ այն պահանջներին, որոնք ամ-

րագրված են 2-րդ հոդվածի դատավարական պարտականության մեջ (տե՛ս, *mutatis mutandis*, *R.M.D. v. Switzerland*, 1997 թվականի սեպտեմբերի 26, կետ 54, *Reports* 1997-VI):

211 Հաշվի առնելով վերոնշյալ նախապայմանները՝ Դատարանը գտնում է, որ իրենց որդու մահվան փաստի առիթով դիմողների կողմից հարուցված հայցը ներպետական իշխանությունները չեն քննել Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածով պահանջվող ջանասիրությամբ: Հետևաբար, տեղի է ունեցել 2-րդ հոդվածի դատավարական կողմի խախտում և այս դրույթի դատավարական կողմի առումով ներպետական քաղաքացիական վարույթների սպառնալից վերաբերյալ Կառավարության նախնական առարկությունը ենթակա է մերժման:

III. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 6-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ 1-ԻՆ ՍԱՍԻ ԵՎ 13-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԵՆԹԱԴՐՅԱԼ ԽԱԽՏՈՒՄԸ

212. Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին մասի հիման վրա դիմողները վիճարկել են քրեական վարույթների անարդարացիությունը, ինչպես նաև երկու վարույթների երկարատևությունը: 6-րդ հոդվածի համապատասխան մասի համաձայն.

«Յուրաքանչյուր ոք, երբ որոշվում են նրա քաղաքացիական իրավունքներն ու պարտականությունները կամ նրան ներկայացված ցանկացած քրեական մեղադրանքի առնչությամբ, ունի օրենքի հիման վրա ստեղծված անկախ ու անաչառ դատարանի կողմից ողջամիտ ժամկետում արդարացի և հրապարակային դատաքննության իրավունք»:

213. Դիմողները վիճարկել են նաև այն, որ Սահմանադրական դատարանը և իրավասու այլ մարմինները չեն արձագանքել իրենց որդու մահվան կապակցությամբ վարույթների իրականացման վերաբերյալ իրենց բողոքներին: Նրանք վկայակոչել են Կոնվենցիայի 13-րդ հոդվածը, որի համաձայն.

«Յուրաքանչյուր ոք, ում սույն Կոնվենցիայով ամրագրված իրավունքներն ու ազատությունները խախտվում են, ունի պետական մարմինների առջև իրավական պաշտպանության արդյունավետ միջոցի իրավունք, նույնիսկ եթե խախտումը կատարել են ի պաշտոնե գործող անձինք»:

214. Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի կապակցությամբ Կառավարությունը, վկայակոչելով *Perez v. France* վճիռը ([GC], գանգատ թիվ 47287/99, կետ 70, ECHR 2004-I), Մեծ պալատի առջև վիճարկել է, որ քրեական վարույթներին վերաբերող գանգատները չեն համապատասխանում *ratione materiae*-ին: Ի լրումն դրա, նա փաստարկել է, որ դիմումի այն մասը, որը վերաբերում է Սարիբորի բարձր դատարանի 1995 թվականի հոկտեմբերի 5-ի որոշմամբ ավարտված քրեական վարույթներին, Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 1-ին մասի հիման վրա պետք է անընդունելի ճանաչվի: Քաղաքացիական վարույթների կապակցությամբ Կառավարությունը, *inter alia* վկայակոչելով *Grzinčič v. Slovenia* վճիռը (գանգատ թիվ 26867/02, ECHR 2007-... (քաղվածքներ)), փաստարկել է, որ դիմողները պետք է կիրառած լինեին 2006 թվականի օրենքի հիման վրա (տե՛ս վերը՝ կետեր 102-04) 2007 թվականի հունվարի 1-ից նրանց հասանելի ընթացակարգը, և որ համապատասխան գանգատը, հետևաբար, ներպետական ընթացակարգերի չսպառնալից հիմքով անընդունելի է: Այս նա պնդել է, որ վիճարկվող վարույթներն իրականացվել են պատշաճ և հնարավորինս արագ:

215. Դիմողները փաստարկել են, որ 2006 թվականի օրենքը գործողության մեջ մտնելու պահին իրենց բողոքը քննվել է Դատարանում և վիճարկվող քաղաքացիական վարույթներն արդեն մոտ տասներկու տարի գտնվել են ներպետական դատարաններում: 2006 թվականի օգոստոսի 25-ին առաջին ատյանի դատարանը կայացրել է իր վճիռը: 2006 թվականի օրենքով նախատեսված ընթացակարգերի կիրառումը, հետևաբար, իրենց գործով ամբողջովին անարդյունավետ կլիներ:

216. Հաշվի առնելով սույն գործի հանգամանքները և այն դատողությունները, որոնք հանգեցրել են 2-րդ հոդվածի դատավարական կողմի խախտման արձանագր-

մանը՝ Դատարանը գտնում է, որ անհրաժեշտ չէ սույն գործը քննել Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին մասի և 13-րդ հոդվածի լույսի ներքո (տես, *mutatis mutandis*, *Oneryildiz*, վերը՝ կետ 160):

IV. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 41-ՐԴ ՀՈՂՎԱԾԻ ԿԻՐԱՌՈՒՄԸ

217. Կոնվենցիայի 41-րդ հոդվածը նախատեսում է.

«Եթե Դատարանը գտնում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի կամ դրան կից Արձանագրությունների խախտում, իսկ համապատասխան Բարձր պայմանավորվող կողմի ներպետական իրավունքն ընձեռում է միայն մասնակի հատուցման հնարավորություն, ապա Դատարանը որոշում է, անհրաժեշտության դեպքում, տուժած կողմին արդարացի փոխհատուցում տրամադրել»:

A. Վնասը

218. Պալատից դիմողները խնդրել են իրենց տրամադրել 1.300.000 SIT (մոտավորապես 5.440 EUR)՝ որպես նյութական վնասի փոխհատուցում, որը, նրանց պնդմամբ, կրել են ներպետական վարույթների ընթացքում դատարանների դրսևորած անգործության և Հանրային դատախազի կողմից քրեական վարույթի հարուցումը մերժելու արդյունքում: Նրանք նաև պահանջել են 1.800.000 SIT (մոտավորապես 7.540 EUR)՝ որպես ոչ նյութական վնասի փոխհատուցում:

219. Վնասի փոխհատուցման վերաբերյալ դիմողների հայցի կապակցությամբ Պալատը եզրակացրել է.

«150. Դատարանը գտնում է, որ դիմողները չեն ներկայացրել որևէ փաստաթղթային ապացույց՝ ի հիմնավորումն ներպետական վարույթների ընթացքում դատարանների դրսևորած անգործության արդյունքում իրենց կրած ենթադրյալ ծախսերի վերաբերյալ: Ինչ վերաբերում է նյութական փոխհատուցման պահանջի մնացած մասին, ապա Դատարանը արձանագրված խախտման և ենթադրյալ նյութական վնասի միջև որևէ պատճառական կապ չի տեսնում... Հետևաբար, այն մերժում է այս պահանջը:

151. Ինչ վերաբերում է ոչ նյութական վնասին, ապա Դատարանը, արդարության հիման վրա որոշում կայացնելով և հաշվի առնելով նմանատիպ գործերով տրամադրվող գումարների չափը, ինչպես նաև սույն գործով արձանագրված խախտման բնույթը, դիմողներին տրամադրում է նրանց պահանջած ամբողջ գումարը, այն է՝ 7.540 EUR»:

220. Մեծ պալատում իրականացված քննության ժամանակ դիմողները կոչ են արել Դատարանին անփոփոխ թողնել Պալատի եզրահանգումը:

221. Կառավարությունը վիճարկել է դիմողների պահանջը:

222. Մեծ պալատը որևէ պատճառ չի տեսնում Պալատի դատողություններից հրաժարվելու համար: Այն ընդունում է, որ Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի դատավարական կողմի իմաստով դիմողների իրավունքների խախտման արդյունքում դիմողներին հոգեկան տառապանքի ու ֆրուստրացիայի ձևով դրսևորված ոչ նյութական վնաս է պատճառվել: Արդարության հիման վրա իր գնահատականը տալով՝ այն դիմողներին տրամադրում է այս կետով պահանջված ամբողջ գումարը, այն է՝ 7.540 EUR:

B. Ծախսերը և ծախքերը

223. Ծախսերի և ծախքերի փոխհատուցման կապակցությամբ դիմողների պահանջի վերաբերյալ Պալատի եզրակացության համաձայն՝

§154. Դատարանի նախադեպային իրավունքի համաձայն՝ դիմողն իրավասու է իր կրած ծախսերի և ծախքերի փոխհատուցում պահանջել միայն այն դեպքում, երբ հիմնավորվում է, որ դրանք չափի առումով եղել են իրական և անհրաժեշտ: Սույն գործով, հաշվի առնելով իր ունեցած տեղեկությունը և վերոնշյալ չափանիշները, Դատարանը մերժում է ներպետական վարույթների ընթացքում կրած

ծախսերի ու ծախքերի փոխհատուցման պահանջը և հիմնավորված է համարում դիմողներին տրամադրել 2.000 EUR՝ որպես Դատարանում կրած ծախսերի ու ծախքերի փոխհատուցում:

224. Դիմողները պահանջել են 5.000 EUR՝ որպես Մեծ պալատում կրած ծախսերի ու ծախքերի փոխհատուցում: Սակայն նրանց մանրամասնված հայցը կազմել է միայն 2.864 EUR, որը բաշխվել է հետևյալ կերպ: Հիմք ընդունելով փաստաբանների հոնորարների ներպետական սանդղակը՝ դիմողները պահանջել են 1.184 EUR՝ որպես Մեծ պալատում իրականացված գրավոր և բանավոր վարույթներում իրենց ներկայացուցչին վճարված հոնորարի փոխհատուցում: Ի լրումն, նրանք պահանջել են 855 EUR՝ որպես իրենց ներկայացուցչի ճանապարհածախսի և լսմանը մասնակցելու համար կրած կեցության ծախսի, ինչպես նաև 825 EUR՝ որպես իրենց ճանապարհածախսի և լսմանը մասնակցելու համար կրած կեցության ծախսի փոխհատուցում:

225. Կառավարությունը փաստարկել է, որ Մեծ պալատում իրականացված վարույթի համար պահանջված իրավական հոնորարների հաշվարկման նպատակով պետք է կիրառվի Սահմանադրական դատարանում իրականացվող վարույթների համար պահանջվող իրավական հոնորարների սանդղակը: Հետևաբար, իրավական ներկայացուցչության համար կրած բոլոր ծախսերը և ծախքերն ընդհանուր առմամբ կազմել են 1.635 EUR: Կառավարությունը վիճարկել է ճանապարհածախսի և կեցության ծախսի փոխհատուցում պահանջելու՝ դիմողների իրավունքն այն հիմքով, որ լսմանը նրանց մասնակցությունն անհրաժեշտ չի եղել, քանի որ նրանց փաստաբանն է ներկայացրել:

226. Դատարանը հետևողականորեն գտել է, որ ծախսերն ու ծախքերը 41-րդ հոդվածի հիման վրա չեն փոխհատուցվելու, եթե չպարզվի, որ դրանք եղել են իրական և անհրաժեշտ, ինչպես նաև չափի առումով՝ ողջամիտ: Բացի դրանից, իրավական ծախսերը փոխհատուցվում են միայն այն դեպքում, երբ կապված են արձանագրված խախտման հետ (տե՛ս, օրինակ, *Beyeler v. Italy* (արդարացի բավարարում) [GC], գանգատ թիվ 33202/96, կետ 27, 2002 թվականի մայիսի 28, և *Sahin v. Germany* [GC], գանգատ թիվ 30943/96, կետ 105, ECHR 2003-VIII):

227. Մեծ պալատը որևէ պատճառ չի տեսնում հրաժարվելու Պալատի այն դատողությունից, որը վերաբերում է Պալատում իրականացված վարույթի ծախսերի ու ծախքերի փոխհատուցման կապակցությամբ տրամադրված գումարին: Ինչ վերաբերում է Մեծ պալատում իրականացված վարույթին, ապա Դատարանը գտնում է, որ դիմողների ներկայացուցչի աշխատանքի, ինչպես նաև լսմանը մասնակցելու համար պահանջվող ծախսերն ու ծախքերը, այն է՝ 2.039 EUR-ն, եղել են իրական ու չափի առումով՝ ողջամիտ: Հաշվի առնելով այն փաստը, որ դատական լսման ժամանակ դիմողներին ներկայացրել է իրենց փաստաբանը, ինչպես նաև հաշվի առնելով գործի բնույթը, Դատարանը գտնում է, որ դիմողների կողմից՝ իրենց մասնակցության համար կրած ծախսերն անհրաժեշտ չեն եղել և, հետևաբար, մերժում է պահանջի այս մասը:

228. Հետևաբար, Դատարանը դիմողներին տրամադրում է ընդհանուր առմամբ 4.039 EUR՝ որպես ծախսերի և ծախքերի փոխհատուցում:

C. Տուգանային տոկոսները

229. Դատարանը նպատակահարմար է գտնում, որպեսզի տուգանային տոկոսը գանձվի Եվրոպական կենտրոնական բանկի սահմանած փոխառության միջին տոկոսադրույթի հիման վրա՝ հավելված երեք տոկոս:

ՎԵՐՈՊՐՅԱԼԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ ԴԱՏԱՐԱՆԸ

1. Տասնհինգ ձայնով ընդդեմ երկուսի *մերժում է ratione temporis* իրավասության բացակայության վերաբերյալ Կառավարության նախնական առարկությունները:

2. Միաձայն *միանում է* Կառավարության նախնական առարկությունների *այն հանգամանքներին*, որոնք վերաբերում են ներպետական քաղաքացիական վարույթների սպառնանք՝ կապված Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի դատավարական կողմի հետ, և *մերժում է* այն.

3. Միաձայն *մերժում է* Կառավարության նախնական առարկությունը՝ կապված այլ ընթացակարգերի չսպառնան հետ.

4. Հիսուն ձայնով ընդդեմ երկուսի հարաբերակցությամբ *վճռում է*, որ առկա է եղել Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի դատավարական կողմի խախտում.

5. Հիսուն ձայնով ընդդեմ երկուսի հարաբերակցությամբ *վճռում է*, որ անհրաժեշտություն չկա առանձին քննել Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի (քաղաքացիական և քրեական վարույթների տևողությունն ու քրեական վարույթների արդարացիությունը) և 13-րդ հոդվածի հիման վրա ներկայացված գանգատները.

6. Տասնվեց ձայնով ընդդեմ մեկի
վճռում է

(a) որ երեք ամսվա ընթացքում պատասխանող պետությունը պետք է դիմողներին վճարի հետևյալ գումարները.

(i) 7,540 EUR (յոթ հազար հինգ հարյուր քառասուն եվրո), գումարած ցանկացած հարկ, որը կարող է գանձվել ոչ նյութական վնասի կապակցությամբ,

(ii) 4,039 EUR (չորս հազար երեսունինը եվրո), գումարած ցանկացած հարկ, որը կարող է գանձվել դիմողներից դատական ծախսերի ու ծախքերի կապակցությամբ,

(b) որ վճարումը վերոհիշյալ եռամսյա ժամկետը լրանալուց հետո կատարելու դեպքում այդ ժամանակահատվածի համար պետք է վճարվի տուգանային տոկոս, որը հավասար է չկատարված պարտավորության ժամանակահատվածում եվրոպական կենտրոնական բանկի սահմանած փոխառության միջին տոկոսադրույթին՝ հավելված երեք տոկոս,

7. Միաձայն *մերժում է* արդարացի բավարարման հետ կապված դիմողների պահանջի մնացած մասը:

Կատարված է անգլերենով և ֆրանսերենով և Դատարանի կանոնակարգի 77-րդ - կանոնի 2-րդ և 3-րդ մասերի համաձայն գրավոր հրապարակվել Ստրասբուրգի Մարդու իրավունքների շենքում՝ 2009 թվականի ապրիլի 9-ին: